

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АВТОМОБІЛЬНО - ДОРОЖНІЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
"ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ"**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять
з дисципліни "Економіка підприємства"

ГОРЛІВКА 2009

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АВТОМОБІЛЬНО - ДОРОЖНІЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
"ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ"**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**до практичних занять
з дисципліни "Економіка підприємства"
(для студентів спеціальності
6.070106 "Автомобілі та автомобільне господарство")**

**Затверджено на засіданні
навчально-методичної
комісії факультету
"Автомобільний транспорт"**

Протокол № 8 від 21.04.2009р.

**Затверджено
на засіданні кафедри
"Економіка і фінанси"**

Протокол № 16 від 18.04.2009р.

ГОРЛІВКА 2009

УДК 338.45

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни "Економіка підприємства" (для студентів спеціальності 6.070106 "Автомобілі та автомобільне господарство").
Укл.: Мельникова О.П., Гайдай І.Ю., Скрипник Т.В., Снігова С.М. – Горлівка: АДІ ДВНЗ «Дон НТУ», 2009 – 87 с.

Методичні вказівки сприятимуть системному й послідовному оволодінню студентами знань з курсу "Економіка підприємства".

Методичні вказівки містять питання й тестові завдання з окремих теоретичних положень та індивідуально сформульованих завдань різної складності для розв'язування їх студентами.

Укладачі:

Мельникова О.П., д.т.н., проф.
Гайдай І.Ю., к.е.н.
Скрипник Т.В., к.т.н., доц.
Снігова С.М., ст.викл.

Відповідальний за випуск:

Полуянов В.П., д.е.н., проф.

Рецензент:

Кулаков В. А, к.т.н., доц.

ЗМІСТ

Вступ	4
Тема 1. Теоретичні основи дисциплін	5
Тема 2. Підприємство як суб'єкт господарювання	10
Тема 3. Основні фонди	20
Тема 4. Знос й амортизація	25
Тема 5. Показники й напрямки поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей	28
Тема 6. Оборотні засоби підприємства	39
Тема 7. Персонал підприємства	34
Тема 8. Оплата праці	44
Тема 9. Продуктивність праці	49
Тема 10. Облік витрат на виконання робіт та послуг, собівартість перевезень	54
Тема 11. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства	59
Тема 12. Система оподаткування підприємств	63
Список рекомендованої літератури	66
Додатки	67
Додаток	
Додаток	
Додаток	
Додаток	
Додаток	
Додаток	
Додаток	

ВСТУП

Необхідність удосконалювання системи виробничих відносин у діяльності підприємства визначає розвиток економічної науки, у т.ч. економіки підприємства.

Економіка підприємства як область наукових знань є сукупність суспільно-виробничих і організаційно-технічних чинників, які визначають ефективність роботи трудового колективу, використання засобів виробництва, матеріальних і фінансових ресурсів в процесі його виробничо-господарської діяльності.

Економіка підприємства як учбова дисципліна - наука, яка вивчає загальні закономірності розвитку підприємств і методи їх господарювання в умовах соціальної орієнтованої ринкової економіки.

Предметом економіки підприємства є дослідження специфічних закономірностей розвитку підприємств, форм і методів управління ними, раціонального об'єднання всіх елементів виробничого процесу для найбільш ефективного їх використання. Економіка підприємства охоплює весь комплекс проблем господарської діяльності підприємств - від маркетингових досліджень, планування роботи і організації управління всіма сферами діяльності підприємства до визначення форм і методів вимірювання і оцінки результатів функціонування підприємства і його структурних підрозділів.

Суть дисципліни – економічні основи підприємства; аналіз варіантів, суть основних економічних категорій; наукові основи та шляхи підвищення ефективності виробництва, економії ресурсів: методи техніко-економічного обґрунтування і оптимізація наукових, технічних та організаційних рішень, оцінка ефективності науково-дослідних, проектних, конструкторських та технологічних робіт і заходів по удосконаленню організації виробництва, труда та управління.

Дисципліна «Економіка підприємства» відноситься до циклу фундаментальних професійно-орієнтованих дисциплін для студентів спеціальності 6.070106 «Автомобілі та автомобільне господарство», напрям підготовки 6.070106 – «Автомобільний транспорт», галузь знань 0701 – «Транспорт і транспортна інфраструктура».

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Пропоновані методичні вказівки підготовлені на основі нового галузевого стандарту вищої освіти - освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напрямку 0701 - "Транспорт і транспортна інфраструктура" (33 НФ-20 Економіка підприємства 81/1,5 іспит).

Тематичний план дисципліни "Економіка підприємства" розбивається на два модулі (таблиця), по закінченні вивчення яких студенти виконують завдання модульного контролю.

Модуль 1	Модуль 2
Тема 1. Теоретичні основи дисциплін Тема 2. Підприємство як суб'єкт господарювання Тема 3. Основні фонди Тема 4. Знос й амортизація Тема 5. Показники й напрямки поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей Тема 6. Оборотні засоби підприємства	Тема 7. Персонал підприємства Тема 8. Оплата праці Тема 9. Продуктивність праці Тема 10. Облік витрат на виконання робіт та послуг, собівартість перевезень Тема 11. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства Тема 12. Система оподаткування підприємств

Метою модульного контролю є підвищення якості вивчення навчальних дисциплін за рахунок систематичної роботи студентів протягом усього семестру. Поточний модульний контроль роботи студентів з дисципліни "Економіка підприємства" здійснюється двічі протягом вивчення курсу.

Після вивчення тем 1-6 курсу студенти виконують завдання модульного контролю № 1. Виконання завдань модульного контролю № 2 здійснюється після вивчення 7 - 12 тем.

Кожний варіант завдання модульного контролю складається із трьох блоків, які комплексно включають усі теми модулю.

Перелік тем практичних занять визначаються робочою навчальною програмою та тематичним планом дисципліни. Проведення практичного заняття ґрунтується на підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння студентами необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різної складності для розв'язування їх студентами на занятті.

Пропоновані методичні вказівки покликані допомогти: професорсько-викладацькому складу вести лекційні курси й практичні заняття за курсом "Економіка підприємства", студентам поглибити знання в процесі самостійної підготовки до навчальних занять, сформувати вміння і навички практичного застосування теоретичних положень шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань.

Оцінки, отримані студентом за окремі практичні заняття, враховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИСЦИПЛІН

- 1.1. Предмет, мета й функції економіки.
- 1.2. Ресурси - фактори виробництва.
- 1.3. Продукція транспорту і її відмінність від продукції інших галузей.

Мета - розглянути соціально-економічну сутність терміна "економіка", предмет і функції, мети й завдання. Визначити ресурси, які є факторами виробництва. Розглянути особливості транспортної продукції, вимірники транспортної продукції. Переваги й недоліки автомобільного транспорту перед іншими видами транспорту.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. Хто вперше ввів термін "економіка"?
2. Що означає термін "економіка"?
3. Що є предметом економіки?
4. Чи є відмінності між поняттям "економіка" і "економіка підприємства"? Якщо так, то які.
5. Які погляди на економічні відносини існують?
6. По якому типу будуються господарські відносини в сучасних умовах?
7. Перелічіть основні функції економіки.
8. Яка головна функція економіки?
9. Що прийнято розуміти під терміном "благо"?
10. Що становить основу економіки?
11. Сформулюйте мету економіки.
12. Яка генеральна мета економіки?
13. Перелічіть ресурси - фактори виробництва?
14. Що є продукцією транспорту?
15. У чому істотна відмінність продукції транспорту від продукції інших галузей?
16. Які показники застосовуються для виміру транспортної продукції?
17. Натуральні вимірники продукції транспорту.
18. Умовно-натуральні вимірники продукції транспорту.
19. Вартісні вимірники продукції транспорту.
20. Переваги й недоліки автомобільного транспорту перед іншими видами транспорту.

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Економіка - це:

- 1) господарська діяльність людей;
- 2) наука, що вивчає господарську діяльність людей;
- 3) наука про те, як суспільство використовує обмежені ресурси для виробництва корисних продуктів і розподіляє їх серед різних груп людей;
- 4) економічні відносини між людьми, що складаються у виробництві, розподілі, обміні й споживанні благ;
- 5) всі відповіді вірні.

2. Предметом науки економіка є:

- 1) господарська діяльність людей;
- 2) економічні відносини між двома матеріальними благами;
- 3) економічні відносини між господарюючими суб'єктами;

- 4) економічні відносини між людьми, що складаються у виробництві, розподілі, обміні й споживанні благ;
- 5) наука, що вивчає господарську діяльність людей.

3. Основними функціями економіки є:

- 1) виробнича, невиробнича й соціальна;
- 2) пізнавальна, прогностична й практична;
- 3) теоретична й практична;
- 4) пізнавальна й соціальна.

4. Головна функція економіки полягає в тому, щоб:

- 1) постійно створювати такі блага, які необхідні для життєдіяльності людей;
- 2) вирішити протиріччя між постійно зростаючими потребами й обмеженими ресурсами;
- 3) регулювати економічні відносини між людьми, що складаються у виробництві, розподілі, обміні й споживанні благ.

5. Ціль економіки полягає в тому, щоб:

- 1) постійно створювати такі блага, які необхідні для життєдіяльності людей;
- 2) вирішити протиріччя між постійно зростаючими потребами й обмеженими ресурсами;
- 3) регулювати економічні відносини між людьми, що складаються у виробництві, розподілі, обміні й споживанні благ.

6. Пізнавальна функція економіки полягає:

- 1) у розробці наукових основ передбачення перспектив науково-технічного й соціально-економічного розвитку на доступне для огляду майбутнє;
- 2) у всебічному вивченні форми економічних явищ і їхньої внутрішньої сутності, що дозволяє відкрити закони, по яких розвивається національне господарство;
- 3) у науковому обґрунтуванні економічної політики держав, виявленні принципів і методів раціонального господарювання на підприємствах.

7. Прогностична функція економіки полягає:

- 1) у всебічному вивченні форми економічних явищ і їхньої внутрішньої сутності, що дозволяє відкрити закони, по яких розвивається національне господарство;
- 2) у науковому обґрунтуванні економічної політики держав, виявленні принципів і методів раціонального господарювання на підприємствах;
- 3) у розробці наукових основ передбачення перспектив науково-технічного й соціально-економічного розвитку на доступне для огляду майбутнє.

8. Практична функція економіки складається:

- 1) у науковому обґрунтуванні економічної політики держав, виявленні принципів і методів раціонального господарювання на підприємствах;
- 2) у розробці наукових основ передбачення перспектив науково-технічного й соціально-економічного розвитку на доступне для огляду майбутнє;
- 3) у всебічному вивченні форми економічних явищ і їхньої внутрішньої сутності, що дозволяє відкрити закони, по яких розвивається національне господарство.

9. До ресурсів, факторів виробництва належать:

- 1) природні й трудові;
- 2) капітал і підприємництво;
- 3) виробничі й корисні копалини;

- 4) підприємництво;
- 5) всі відповіді вірні.

10. Продукцією транспорту є:

- 1) переміщення вантажів;
- 2) рухомий склад;
- 3) переміщення пасажирів;
- 4) всі відповіді вірні;
- 5) правильної відповіді немає.

11. Для вантажних перевезень натуральними показниками виступають:

- 1) кількість перевезених пасажирів;
- 2) приведені тоннокілометри;
- 3) кількість виконаних тоннокілометрів;
- 4) кількість платних кілометрів;
- 5) кількість тонн перевезеного вантажу.

12. Для пасажирських перевезень як натуральними показниками виступають:

- 1) кількість платних кілометрів;
- 2) кількість перевезених пасажирів;
- 3) кількість тонн перевезеного вантажу;
- 4) кількість виконаних тоннокілометрів;
- 5) кількість пасажирокілометрів.

13. Для таксомоторних перевезень натуральними показниками виступають:

- 1) кількість платних кілометрів;
- 2) приведені тоннокілометри;
- 3) кількість пасажирокілометрів;
- 4) кількість тонн перевезеного вантажу;
- 5) кількість перевезених пасажирів.

14. Вартісними показниками виступають:

- 1) обсяг перевезень пасажирів;
- 2) обсяг перевезень вантажів;
- 3) кількість платних кілометрів;
- 4) доход.

15. $Q = \frac{T_H \cdot V_T \cdot \beta \cdot q_H \cdot \gamma}{\ell_{CP} + V_T \beta \cdot t_{П-Р}}$ - це:

- 1) кількість перевезеного вантажу парком автомобілів за рік;
- 2) кількість перевезеного вантажу одним автомобілем за рік;
- 3) кількість перевезеного вантажу одним автомобілем за добу.

16. $Q = \frac{T_H \cdot V_T \cdot \beta \cdot q_H \cdot \gamma}{\ell_{CP} + V_T \beta \cdot t_{П-Р}} \cdot D_K \cdot \alpha_B$ - це:

- 1) кількість перевезеного вантажу парком автомобілів за рік;
- 2) кількість перевезеного вантажу одним автомобілем за рік;
- 3) кількість перевезеного вантажу одним автомобілем за добу.

$$17. Q = \frac{T_H \cdot V_T \cdot \beta \cdot q_H \cdot \gamma}{l_{CP} + V_T \beta \cdot t_{П-Р}} \cdot D_K \cdot \alpha_B \cdot A_{СП} - \text{це:}$$

- 1) кількість перевезеного вантажу парком автомобілів за рік;
- 2) кількість перевезеного вантажу одним автомобілем за рік;
- 3) кількість перевезеного вантажу одним автомобілем за добу.

18. *Технічна швидкість визначається за формулою:*

$$1) V = \frac{L_M}{t_{ДВ} + t_{ПО}};$$

$$2) V = \frac{L_M}{t_{ДВ} + t_{ПО} + t_{КО}};$$

$$3) V = \frac{L_M}{t_{ДВ}}.$$

19. *Швидкість сполучення визначається за формулою:*

$$1) V = \frac{L_M}{t_{ДВ} + t_{ПО}};$$

$$2) V = \frac{L_M}{t_{ДВ}};$$

$$3) V = \frac{L_M}{t_{ДВ} + t_{ПО} + t_{КО}}.$$

20. *Експлуатаційна швидкість визначається за формулою :*

$$1) V = \frac{L_M}{t_{ДВ}};$$

$$2) V = \frac{L_M}{t_{ДВ} + t_{ПО} + t_{КО}};$$

$$3) V = \frac{L_M}{t_{ДВ} + t_{ПО}}.$$

ДІЛОВА ІГРА «РОБИНЗОН»

Мета гри - знайомство з елементарними економічними категоріями, їхніми взаємозв'язками й придбання нових навичок системного підходу до прийняття господарських рішень.

ПРАВИЛА ГРИ «РОБИНЗОН»

У грі "Робинзон" розглядається наступна умовна ситуація: сучасна людина, освітчений мандрівник і мореплавець, у результаті катастрофи попадає на незаселений острів. Для того щоб покинути острів, необхідно в найкоротший строк побудувати човен, здатний витримати морське плавання. Однак, для продуктивної життєдіяльності людині й у цих умовах необхідна їжа, одяг, житло. Отже, необхідно витратити час не тільки на будівництво човна, але й для задоволення своїх природних потреб. Гра передбачає варіанти заготівлі їжі, одягу, житла, різні по витратах часу для їхнього здійснення. Робинзон повинен досягти мети (побудувати човен) при найменших витратах загального

часу, використовуючи за своїм вибором різні варіанти заготівлі їжі, житла, при збалансованості єдиного ресурсу, яким він розташовує, - часу (працездатність Робінзона постійна).

Супротивником Робінзона виступає природа (випадкові впливи зовнішніх факторів): ураганний вітер, тропічні зливи, жара, дикі звірі, птахи й отруті комахи ускладнюють і без того нелегке завдання Робінзона.

Таблиця 1. Інформація для роздуму

Варіанти засобів існування	Первісні витрати на виготовлення й будівництво, днів	Експлуатаційні витрати	
		Кількість днів, затрачених на ремонт	Періодичність ремонту
Рибальські снасті (Р)	10	5	Через 12 днів користування
Знаряддя полювання (З.П)	22	2	Через 4 дні користування
Хатина (Х)	4	1 – 4	Щомісяця
Печера (П)	16	1 – 4	Через 6 місяців
Старий одяг (С.О.)	-	1 – 4	Щомісяця
Новий одяг (Н.О)	7	2	Через 2 місяці

Таблиця 2. Непедбачувані втрати часу

Варіанти засобів існування	Імовірності наслідків стихійних природних явищ	Можливі втрати часу, днів
Рибальські снасті	0,3	1 – 3
Знаряддя полювання	0,7	1 – 4
Хатина	0,6	1 – 4
Печера	0,1	1 – 6
Старий одяг	0,7	1 – 2
Новий одяг	0,3	1 – 4
Човен	0,3	1 – 4

ПРАВИЛА ЗАПОВНЕННЯ БЛАНКУ:

1. Кожний прямокутник імітує один день (Додаток 1). У щоденнику реєстрації витрат часу щодня по кожному виду робіт фіксується буквою, що визначає її призначення:

"З" - день заготівлі їжі;

"Е" - одноразові витрати;

"Т" - поточні витрати на утримання і ремонт;

"Л" - спорудження човна;

"П" - втрати часу й штрафи.

2. Кожний день присвячується певному виду робіт.

3. У першу чергу повинні виконуватися роботи, спрямовані на забезпечення їжею, утримання, ремонт житла й одягу.

4. До будівництва печери можна приступати тільки у випадку забезпечення даху над головою, тобто виготовлення хатини обов'язково.

5. Запас їжі в результаті заготівлі за 1 день: фрукти, гриби - 3 дні, рибний лов - 5 днів, полювання - 15 днів з урахуванням дня, витраченого на заготовляння продукту.

Увага! Не можна харчуватися одним видом продуктів більше 25 днів підряд - наступить захворювання із втратою працездатності на 10 днів. Не можна запасати рибу більше, ніж на 10 днів, а продукти полювання - більше ніж на 15 днів: вони псуються.

6. Будь-яка втрата часу (крім захворювання на 10 днів), викликана впливом зовнішніх факторів або штрафом за порушення правил, повинна бути забезпечена їжею.

7. Помилки при заповненні бланка штрафуються втратою часу: перша помилка - 1 день, повторна - 2 дні.

8. У день, коли Робинзон не був забезпечений їжею, ніяких робіт він виконувати не міг, за винятком 5 днів (за весь період перебування на острові), коли надзвичайні обставини змушують відмовитися від їжі, для того щоб завершити яку-небудь почату справу.

Тема 2 ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄК ГОСПОДАРЮВАННЯ

2.1. Термінологічна сутність поняття "підприємство".

2.2. Класифікація підприємств.

2.3. Меті, завдання, функції й принципи підприємства.

2.4. Зовнішнє й внутрішнє середовище підприємства.

2.5. Основи підприємництва.

***Мета** – розглянути термінологічну сутність поняття "підприємство", завдання й функції, основні напрямки розвитку підприємств у сучасних умовах господарювання, види підприємств і їхню класифікацію, організаційно-правові форми й види об'єднань підприємств.*

Розглянути загальну характеристику зовнішнього середовища функціонування підприємств, його елементи й фактори, що роблять вплив на підприємство.

Познайомитися з поняттям підприємництва, підприємницька діяльність, підприємець.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. Розкрийте сутність поняття "підприємство".
2. Розмежуйте поняття підприємство, організація, установа, заклад, фірма.
3. Якими законодавчими документами регламентується ведення господарської діяльності підприємства?
4. Що забезпечує єдиний державний реєстр підприємств і організацій України?
5. Назвіть основні ознаки, властиві підприємству, без яких воно не може брати участь у здійсненні господарської діяльності.
6. Що називається класифікацією підприємств?
7. По яких ознаках у відповідності ГКУ можна класифікувати підприємства?
8. Як класифікуються підприємства по способу утворення?
9. У чому відмінність корпоративного підприємстві від унітарного?
10. Які бувають підприємства залежно від форм власності?
11. На які види підрозділяються підприємства по розмірах?
12. Які підприємства визнаються малими?
13. Яка необхідність створення малих підприємств.
14. Перелічіть переваги й недоліки великих підприємств?
15. Які підприємства належать до великих?
16. Перелічіть переваги й недоліки малих підприємств?
17. Перелічіть організаційно-правові форми підприємства.
18. Охарактеризуйте господарчі товариства з економічної й правової точки зору.

19. У чому відмінність відкритого акціонерного товариства від закритого акціонерного товариства?
20. Відповідно до ГШКУ, що є об'єднанням підприємств?
21. Які види господарських об'єднань Ви знаєте?
22. Розмежуйте поняття "асоціація", "корпорація", "консорціум", "концерн", "державні й комунальні об'єднання".
23. Які завдання ставляться перед кожним підприємством?
24. Перелічите й розкрийте основні функції підприємства.
25. Розкрийте сутність поняття "зовнішнє середовище" підприємства.
26. Перелічите суб'єкти зовнішнього середовища функціонування підприємства.
27. Які фактори, неконтрольовані підприємством, Ви знаєте?
28. Як розділяють елементи зовнішнього середовища по характері впливу на підприємство?
29. Для чого необхідне знання зовнішнього середовища функціонування підприємства?
30. Що становить мікросередовище підприємства?
31. Розкрийте сутність поняття "макросередовище".
32. Які групи факторів визначають макросередовище підприємства?
33. Розкрийте сутність поняття "підприємництво".
34. Перелічите принципи підприємництва.
35. Перелічите об'єкти підприємницької діяльності.
36. Хто виступає суб'єктом підприємницької діяльності.
37. Яка особливість підприємницької діяльності.
38. Перелічите учасників процесу підприємництва.
39. Перелічите об'єкти підприємництва.
40. Яка мета підприємництва й підприємницької діяльності?
41. Якими законодавчими документами регулюється підприємницька діяльність в Україні?

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Підприємство - це:

- 1) самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних і особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Цивільним Кодексом і іншими законами;
- 2) самостійний господарюючий суб'єкт із правами юридичної особи, що на основі використання трудовим колективом майна виробляє і реалізує продукцію, виконує роботи, надає послуги;
- 3) самостійний господарюючий суб'єкт із правами юридичної особи, створений для виробництва й реалізації продукції.

2. Основний документ, що регулює діяльність підприємства:

- 1) ліцензія;
- 2) патент;
- 3) господарський кодекс України;
- 4) Конституція України;
- 5) устав.

3. Основні ознаки, без яких підприємство не може брати участь у здійсненні господарської діяльності це:

- 1) відособлене майно;
- 2) самостійний баланс;
- 3) рахунки в установах банків;
- 4) печатка зі своїм найменуванням і ідентифікаційним кодом;
- 5) всі відповіді вірні.

4. Суб'єктом підприємства є:

- 1) засоби виробництва;
- 2) трудовий колектив;
- 3) предмети праці;
- 4) апарат управління.

5. Перед кожним підприємством постає ряд завдань:

- 1) випуск продукції на продаж; збільшення особистих доходів трудящих; створення резервів страхових фондів, підвищення надійності й стабільності функціонування підприємства;
- 2) економічних і технічних;
- 3) підвищення репутації підприємства, його суспільне визнання; розширення й реконструкція підприємства на базі науково - технічного прогресу;
- 4) соціальних і екологічних.

6. Головним завданням підприємства є:

- 1) господарська діяльність, спрямована на задоволення суспільних потреб у продукції, роботах і послугах відповідних асортиментів і якості;
- 2) підвищення репутації підприємства, його суспільне визнання; розширення й реконструкція підприємства на базі науково - технічного прогресу;
- 3) одержання прибутку для задоволення соціальних і економічних інтересів працівників і власника майна підприємства;
- 4) всі відповіді вірні;
- 5) правильної відповіді немає.

7. По способі утворення статутного фонду підприємства підрозділяються на:

- 1) організації, об'єднання, господарчі товариства;
- 2) малі, середні, великі;
- 3) унітарні й корпоративні;
- 4) державні, недержавні, змішані;
- 5) промислові, будівельні, транспортні, сільськогосподарські, торговельні.

8. За формою власності підприємства підрозділяються на:

- 1) унітарні й корпоративні;
- 2) малі, середні, великі;
- 3) організації, об'єднання, господарчі товариства;
- 4) державні, недержавні, змішані.

9. Унітарне підприємство утворюється:

- 1) одним засновником, що виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний фонд, не розділений на частки (паї), затверджує устав, розподіляє доходи, безпосередньо або через призначеного їм керівника керує

- підприємством і формує його трудовий колектив на основі трудового найму, вирішує питання реорганізації й ліквідації підприємства;
- 2) двома або більше засновниками по їхньому спільному рішення (договору), діє на основі об'єднання майна засновників (учасників), їхнього спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через створювані їм органи, участь засновників (учасників) у розподілі доходів і ризиків підприємства;
  - 3) підприємствами на добровільних засадах або за рішенням органів, які відповідно до дійсного Кодексу, інших законів України мають право утворювати об'єднання підприємств.

10. Корпоративне підприємство утворюється:

- 1) підприємствами на добровільних засадах або за рішенням органів, які відповідно до дійсного Кодексу, інших законів України мають право утворювати об'єднання підприємств;
- 2) одним засновником, що виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний фонд, не розділений на частки (паї), затверджує устав, розподіляє доходи, безпосередньо або через призначеного їм керівника керує підприємством і формує його трудовий колектив на основі трудового найму, вирішує питання реорганізації й ліквідації підприємства;
- 3) двома або більше засновниками по їхньому спільному рішення (договору), діє на основі об'єднання майна засновників (учасників), їхнього спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через створювані їм органи, участь засновників (учасників) у розподілі доходів і ризиків підприємства.

11. По чисельності працівників і обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік підприємства підрозділяються на:

- 1) малі, середні, великі;
- 2) організації, об'єднання, господарчі товариства;
- 3) державні, недержавні, змішані;
- 4) промислові, будівельні, транспортні, сільськогосподарські, торговельні;
- 5) унітарні й корпоративні.

12. Відповідно до ГКУ малими визнають підприємства, у яких:

- 1) середньооблікова чисельність працюючих за звітний рік перевищує тисячу чоловік, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні;
- 2) середньооблікова чисельність робітників за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти чоловік, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні;
- 3) середньооблікова чисельність робітників за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесяти чоловік, але не більше тисячі, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує суму, еквівалентну п'ятистам тисячам євро, але не перевищує п'яти мільйонів євро, за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

13. Відповідно до ГКУ середніми визнають підприємства, у яких:

- 1) середньооблікова чисельність робітників за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти чоловік, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні;
- 2) середньооблікова чисельність робітників за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесяти чоловік, але не більше тисячі, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує суму, еквівалентну п'ятистам тисячам євро, але не перевищує п'яти мільйонів євро, за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні;
- 3) середньооблікова чисельність працюючих за звітний рік перевищує тисячу чоловік, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

14. Відповідно до ГКУ великими визнають підприємства, у яких:

- 1) середньооблікова чисельність працюючих за звітний рік перевищує тисячу чоловік, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні;
- 2) середньооблікова чисельність робітників за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесяти чоловік, але не більше тисячі, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує суму, еквівалентну п'ятистам тисячам євро, але не перевищує п'яти мільйонів євро, за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні;
- 3) середньооблікова чисельність робітників за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти чоловік, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

15. Клієнти, конкуренти, постачальники, посередники й контактні аудиторії - це:

- 1) об'єкти ринкових відносин;
- 2) суб'єкти ринкових відносин;
- 3) фактори внутрішнього середовища підприємства.

16. Зовнішнє середовище - це:

- 1) сукупність суб'єктів і факторів, які діють за межами підприємства;
- 2) середовище, до складу якої входять клієнти, конкуренти, постачальники, посередники й контактні аудиторії;
- 3) середовище, представлене сукупністю факторів, що впливають на функціонування підприємства і його мікросередовище, які воно не може контролювати.

17. Мікросередовище підприємства - це:

- 1) середовище, представлене сукупністю факторів, що впливають на функціонування підприємства і його мікросередовище, які воно не може контролювати;
- 2) сукупність суб'єктів і факторів, які діють за межами підприємства;
- 3) середовище, до складу якої входять клієнти, конкуренти, постачальники, посередники й контактні аудиторії.

18. Макросередовище підприємства - це:

- 1) сукупність суб'єктів і факторів, які діють за межами підприємства;
- 2) середовище, представлене сукупністю факторів, що впливають на функціонування підприємства і його мікросередовище, які воно не може контролювати;
- 3) середовище, до складу якої входять клієнти, конкуренти, постачальники, посередники й контактні аудиторії.

19. Елементи зовнішнього середовища розділяють на:

- 1) середовище непрямого й прямого впливу;
- 2) макрооточення й мікрооточення;
- 3) всі відповіді вірні;
- 4) правильної відповіді немає.

20. Основні функції підприємця:

- 1) бере на себе важке завдання прийняття основних рішень у процесі виробничої діяльності, які й визначають ефективний курс діяльності підприємства;
- 2) бере на себе ініціативу з'єднання ресурсів землі, засобів виробництва, праці й інформації в єдиний процес виробництва продукції, робіт і послуг;
- 3) є одночасно головною рушійною силою виробництва й посередником, що з'єднує разом всі ресурси для здійснення процесу, що повинен приносити прибуток;
- 4) всі відповіді вірні.

ДІЛОВА ГРА "ОРГАНІЗУЙ СВОЮ СПРАВУ"

Мета - об'єднання теоретичних знань, отриманих у процесі засвоєння лекційного матеріалу із практикою організації підприємницької діяльності.

Час гри - 1 година 20 хв. При розрахунку часу ділової гри враховувався досвід кількарядового її проведення на практичних заняттях.

Учасники гри - студентська група.

У грі "Організуй свою справу" розглядається наступна умовна ситуація: молоді люди, що закінчили інститут, не можуть знайти підходящу роботу.

Якщо Ви виявили бажання відкрити власну справу - державна служба зайнятості може посприяти Вам у цьому, здійснивши одноразову виплату допомоги з безробіття. Одноразова виплата допомоги з безробіття для заняття підприємницькою діяльністю здійснюється в розмірі річної суми допомоги з безробіття, належної конкретному безробітному.

Ви утомилися бути безробітним? Ви хочете самостійно влаштувати власне життя? Зважте свої знання, досвід, здатності, можливості й почніть власну справу, створіть собі робоче місце!

Пошиття одягу, доставка продуктів харчування, ремонт автомобілів, прання білизни, виготовлення тортів і тістечок, вирощування овочів, реставрація меблів і килимів - ці й ще багато інших послуг необхідні людям!

ПОЧНІТЬ СВІЙ МАЛЕНЬКИЙ БІЗНЕС, И У ВАС З'ЯВИТЬСЯ МОЖЛИВІСТЬ:

- бути незалежним;

- швидко реагувати на попит і гнучко пристосовуватися до потреб місцевого ринку;
- самостійно планувати свій час;
- повністю виявити свої здатності й таланти.

Для розгляду питання одержання одноразової виплати допомоги з безробіття для заняття підприємницькою діяльністю необхідно надати центру зайнятості:

- заява про надання допомоги;
- бізнес-план.

Програма ділової гри

1. Розділити студентів у групі на 3 - 4 команди по 5 - 6 чоловік.
2. Кожна команда при незалежному обговоренні повинна запропонувати свій маленький бізнес.
3. Команди працюють по наступних етапах:
  - Визначення сфери діяльності підприємства;
  - Назва підприємства;
  - Мета й завдання підприємства;
  - Організаційно-правова форма підприємства;
  - Розподіл посадових обов'язків;
  - Оцінка витрат і визначення розмірів кредиту;
  - Строк окупності пропонованого бізнесу;
  - Оцінка конкурентів;
  - Обґрунтування доцільності пропонованого бізнесу і його реклама.
4. Після складання "макета" майбутнього підприємства кожна команда представляє свій бізнес всім учасникам ділової гри.
5. Команди задають один одному питання й при спільному обговоренні визначається найбільш реальний бізнес - проект.

Найбільш удачі пропозиції й ідеї можуть бути реалізовані через телевізійну передачу "Акули бізнесу", де молоді бізнесмени готові надати будь-який стартовий капітал для бізнесу, що здасться їм привабливим, як своєю новизною так і можливістю заробити "більші" гроші.

ОЦІНКА СВОЇХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ЗДАТНОСТЕЙ

1. Чи вмієте ви доводити почату справу до кінця, незважаючи на всі перешкоди? _Так; _Ні.
2. Чи вмієте ви наполягти на ухваленому рішенні або вас легко переконати? _Так; _Ні.
3. Чи любите ви брати на себе відповідальність, керувати? _Так; _Ні.
4. Чи користуєтеся ви повагою й довірою своїх колег? _Так; _Ні.
5. Ви здорові? _Так; _Ні.
6. Чи готові ви трудитися від зорі до зорі, не одержуючи негайної віддачі? _Так; _Ні.
7. Чи любите ви спілкуватися й працювати з людьми? _Так; _Ні.
8. Чи вмієте ви переконувати й заражати своєю впевненістю в правильності обраного шляху інших? _Так; _Ні.
9. Чи зрозумілі вам ідеї й думки інших? _Так; _Ні.
10. Чи є у вас досвід роботи в тій області, у якій ви хочете почати справу? _Так; _Ні.

11. Чи знайомі ви із чинними правилами оподаткування, нарахування заробітної плати, складання декларації про доходи, ведення бухгалтерського обліку? Так; Ні.
12. Чи буде у вашому місті або області попит на товар або послугу, які ви збираєтеся запропонувати? Так; Ні.
13. Чи є у вас хоча б базова підготовка в області маркетингу й фінансів? Так; Ні.
14. Чи добре йдуть справи у вашому місті (області) в інших дрібних підприємств вашого профілю? Так; Ні.
15. Чи є у вас на прикметі приміщення, яке можна орендувати? Так; Ні.
16. Чи розташовуєте ви достатніми фінансовими коштами, щоб підтримати своє підприємство протягом першого року його існування? Так; Ні.
17. Чи розташовуєте ви достатнім первісним капіталом? Є чи у вас можливість залучити до фінансування створюваної справи рідних і знайомих? Так; Ні.
18. Чи є у вас на прикметі постачальники необхідних вам матеріалів? Так; Ні.
19. Чи є у вас на прикметі розумні фахівці, що володіють досвідом і знаннями, яких не вистачає вам? Так; Ні.
20. Чи впевнені ви в тому, що мати власну справу - це головна ваша мрія? Так; Ні.

ТИПОВИЙ ПІДПРИЄМЕЦЬ - ЦЕ...

1. Підприємець - це, як правило, _ дитина в родині:

а) старша;	в) молодша;
б) середня;	г) не має значення.

2. Типовий підприємець, як правило:

а) є одруженим;	в) вдовець;
б) холост;	г) розведений.

3. Типовий підприємець - це найчастіше :

а) чоловік;	в) не має значення.
б) жінка;	

4. Типовий підприємець починає свою першу велику справу у віці:

а) до 20 років;	г) 40 - 49 років;
б) 20 - 29 років;	д) 50 - 59 років.
в) 30 - 39 років;	

5. Типовий підприємець уперше виявляє свої підприємницькі здатності у віці:

а) 13 - 19 років;	г) 40 - 49 років;
б) 20 - 29 років;	д) 50 - 59 років.
в) 30 - 39 років;	

6. Типовий підприємець до моменту створення своєї справи, як правило, має:

а) незакінчену середню освіту;	г) ступінь магістра;
б) середню освіту;	д) кандидат наук.
в) ступінь бакалавра;	

7. Головним мотивом створення власної справи для типового підприємця є прагнення:

а) мати пристойний прибуток;	г) набутти впевненості в завтрашньому дні;
б) здобути незалежність;	д) одержати реальну владу.
в) стати знаменитим;	

8. Упевненість у своїх силах і прагнення до успіху підприємцеві звичайно дасть:

а) чоловік/дружина;	в) батько;
б) мати;	г) діти.

9. Головний додаток підприємницького успіху - це:

а) гроші;	г) гарна ідея

- б) удача; д) всі додатки - головні.
в) працьовитість;

10. Типовий підприємець і типовий капіталіст:

- а) непогано живуть у згоді; в) розуміють один одного;
б) кращі друзі; г) мають різні інтереси.

11. Щасливий підприємець у важких випадках звертається за порадою:

- а) до фахівців, що працюють у нього на підприємстві; г) до фінансистів;
б) ні до кого не звертається; д) все вирішує сам.
в) до зовнішніх консультантів;

12. Типовий підприємець сильніше всього відчуває себе в якості:

- а) менеджера;
б) капіталіста; г) коли він береться за щось нове.
в) плановика;

13. Типовий підприємець:

- а) любить ризикувати по-великому (гравець по натурі);
б) готовий до помірного ризику;
в) не любить ризикувати, намагається уникати ризикованих планів;
г) відношення до ризику для підприємця не має значення.

14. У колі своїх друзів підприємець - це:

- а) душа компанії; в) підприємець не ходить у гості й із друзями не спілкується;
б) зануда; г) звичайна людина.

15. Типовий підприємець - відомий аматор нового, але найбільше він любить:

- а) нові ідеї; г) нові фінансові плани;
б) нових людей; д) все нове взагалі.
в) нові виробничі ідеї;

16. Підприємці найчастіше відкривають свою справу:

- а) у сфері обслуговування; г) у будівництві;
б) в області виробництва; д) де завгодно.
в) у фінансовій сфері;

ОЦІНКА СВОЇХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ЗДАТНОСТЕЙ

Відповівши на питання, наведені в анкеті, **порахуйте кількість позитивних відповідей. Кожна позитивна відповідь дає одне очко.**

Якщо сума склала **17 очків або більше**, ви маєте всі необхідні якості, щоб стати підприємцем. Ваші цілеспрямованість, енергія й віра в успіх допоможуть реалізувати будь-яку доцільну ідею - головне, щоб ідея дійсно того заслуговувала.

Від 13 до 17 очків: ваші шанси на успіх як підприємця не так очевидні. Звичайно, це не виключає, що з вас вийде щасливий ділок - тест є тест, 100%-ний гарантії він не дає, але, може бути, треба ще раз зважити все за й проти. Чи готові ви взяти на себе ту відповідальність, що припускає професія вільного підприємця?

Менше 13 очків: ваші шанси домогтися успіху як підприємець, очевидно, невеликі. Хоча більшість людей заявляє про своє бажання стати вільними підприємцями, у дійсності багатьох цілком улаштовує робота на когось іншого. Не поспішайте починати нове життя, набирайтеся досвіду, ще й ще раз перевірте свої інтереси й бажання, перш ніж пускатися на шлях підприємництва. Повторюємо, що наведений тест не є науково обґрунтованим мірилом підприємницьких здатностей. Втім, ніяких об'єктивних критеріїв на цей рахунок немає взагалі.

ВІДПОВІДІ НА ПИТАННЯ АНКЕТИ "ТИПОВИЙ ПІДПРИЄМЕЦЬ - ЦЕ..."

1. Старша дитина в родині. Хоча наявні дані чіткого зв'язку між порядком народження дітей у родині і їхньому наступному успіху на поприще підприємництва не виявляють, деяку перевагу треба все-таки віддати старшим дітям, які мають більше можливості спілкуватися з батьками, ніж молодші, які більше часу проводять зі своїми братами й сестрами.
2. Є одруженим . Істотність цього внеску в успіх підприємницької кар'єри дотепер статистично не оцінена, однак більшість підприємців до моменту свого першого великого ділового починання уже були одружені . Подружня підтримка може зробити більшу роль, особливо якщо підприємець - жінка.
3. Чоловік. У кількісному відношенні чоловіків-підприємців більше, ніж жінок, однак темпи росту чисельності підприємців у два-три рази вище, ніж темпи росту числа підприємців-чоловіків.
4. 30 - 39 років. Хоча заснувати свою справу можна в будь-якому віці, чоловіки найчастіше вступають на цей шлях у віці 30-35 років, а жінки - у віці 35 -39 років.
5. 33 - 19 років. Такі доданки успіху, як здатність діяти в умовах невизначеності, прагнення до незалежності й нестандартне бачення миру, проявляються, як правило, уже в ранньому віці.
6. Освіта: середня спеціальна або вища. Хоча підприємці-самородки (див. розповідь про Гораціо Алгере) час від часу ще з'являються, більшість, як і основна частина населення США, все-таки закінчує коледж, причому жінки-підприємці в США, як правило, навіть більше освічені, чим чоловіки, - більшість із них має ступінь магістра. Рівень освіти стає особливо важливим фактором справи, що, вимагає залучення великих фінансів з боку й пов'язане з використанням сучасних технологій.
7. Прагнення здобути незалежність. Саме тяга до незалежності й небажання працювати на "чужого дядька" змушує потенційного підприємця віддавати всі сили й весь свій вільний час створенню нової справи.
8. Приклад береться з батька. Більшість підприємців стверджують, що вони випробовували сильний вплив з боку батьків незалежно від того, чи було між батьками й дітьми взаєморозуміння ні. Підприємці особливо часто говорять про те, що в дитинстві на них великий вплив зробив батько.
9. Удача Тяжка праця, гроші й розумна ідея - все це необхідні, але недостатні складові успіху. Дуже важливо просте "везіння" - щоб справа, що зароджується, довелася до місця й вчасно.
10. Мають різні інтереси. Венчурні капіталісти й підприємці ставлять перед собою різні цілі: перші – вкласти кошти в перспективну справу, дістати прибуток і вийти зі справи не пізніше ніж через 5 років; другі - здобути незалежність, домагаючись стабільного успіху фірми.
11. Залучення зовнішніх консультантів. Залучення досвідчених фахівців і консультантів з боку не тільки корисно для одержання кваліфікованих рекомендацій, але часто переростає в довгострокове співробітництво. Можливість звернутися за допомогою до досвідченої людини буває навіть у психологічному плані дуже корисним для підприємця-одинака.
12. Коли він береться за щось нове. Підприємцеві властиво пишатися; тим, що йому довелось створити щось нове, зробити це своїми руками. Щирий підприємець по своїй натурі зовсім виразно не відповідає образу ні менеджера, ні плановика. Навряд чи він зможе стати і процвітаючим венчурним капіталістом.

13. Готовність до помірної ризику. Всі розмови про те, що щирі підприємці повинні вміти ризикувати по-великому, просто вигадки. Підприємець ставить на карту все, що він має, і сама можливість втратити все змушує його допускати лише помірний ступінь ризику.
14. Звичайна людина. Зовні підприємець, як правило, нічим не відрізняється від менеджера, і, якщо не знати заздалегідь, не можна визначити, хто є хто із цієї пари.
15. Все нове взагалі. Підприємця залучає будь-яке нововведення, оскільки воно жадає від нього творчих ідей і новацій, що і є рушійною силою кожного починання.
16. Де завгодно, галузь не має значення. Нові підприємства виникають у самих різних областях людської діяльності, істотну роль при цьому грає минулий досвід підприємця, його професійний заділ. Втім, підприємці створюють свої підприємства, як правило, у сфері послуг.

Тема 3 ОСНОВНІ ФОНДИ ПІДПРИЄМСТВА

- 3.1. Сутність понять "капітал", "основні фонди", "основні виробничі фонди", "основні невиробничі фонди".
- 3.2. Класифікація й структура основних фондів.
- 3.3. Облік і оцінка основних фондів.

***Мета** - розглянути сутність понять "капітал", "основні фонди", "основні виробничі фонди", "основні невиробничі фонди", склад і структуру основних фондів, їхній облік і оцінку.*

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. Розкрийте соціально-економічну сутність поняття "капітал".
2. Перелічіть види капіталу.
3. Чи є принципова різниця між поняттями "капітал", "інвестиції" і "основні фонди", "основні засоби", "основні виробничі фонди"? Якщо є, то необхідно пояснити, у чому вона полягає.
4. На які частини по напрямку авансування розділяється капітал підприємства?
5. Розмежуйте поняття "засоби праці" і "предмети праці".
8. Розкрийте поняття "кругообіг капіталу".
9. Дайте визначення поняттю "основні фонди".
10. Що є об'єктом основних засобів?
11. Що належить до основних виробничих фондів?
13. Який Закон України регламентує термінологію, порядок обліку й оцінки основних фондів?
14. На які групи відповідно до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" розподіляються основні фонди?
15. Що визначає структуру основних фондів?
16. На які групи, залежно від участі у виробничому процесі, підрозділяються основні фонди.
17. Що належить до активної частини основних фондів?
18. Що належить до пасивної частини основних фондів?
19. Визначте сутність терміну "невиробничі фонди".
20. Перелічіть форми обліку основних фондів.

21. Які види оцінок основних фондів існують?
22. Що являє собою вартісна оцінка основних фондів?
23. По яких видах вартості враховуються основні фонди?
24. Поясніть, у чому розходження між первісною, відбудовною, залишковою й ліквідаційною вартістю основних фондів.
25. Як визначається балансова вартість групи основних фондів?
26. Визначите середньорічну вартість основних фондів.

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Капітал це:

- 1) грошове майно, багатство в грошах, готівка;
- 2) сукупність виробничих відносин капіталістичного способу виробництва, при яких засоби праці, певні матеріальні блага, гроші й різні види цінних паперів є знаряддям експлуатації, присвоєння частини чужої неоплаченої праці;
- 3) вартість, що приносить додаткову вартість;
- 4) сума засобів, необхідних для початку й здійснення будь-якої підприємницької діяльності (бізнес - процесів);
- 5) всі відповіді вірні.

2. Основний капітал (основні фонди) це:

- 1) частина засобів виробництва, що переносить свою вартість на кінцевий продукт за один кругообіг;
- 2) матеріальні цінності, які використовуються в господарській діяльності платника податків протягом періоду, що перевищує 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, і вартість яких перевищує 1000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом;
- 3) фонди, що належать підприємству й призначені для обслуговування особистих, культурних потреб трудящих, що мають тривалий строк використання;
- 4) засоби праці, за допомогою яких працівники підприємств здійснюють процес виробництва матеріальних благ.

3. Основні виробничі фонди це:

- 1) фонди, що належать підприємству й призначені для обслуговування особистих, культурних потреб трудящих, що мають тривалий строк використання;
- 2) матеріальні цінності, які використовуються в господарській діяльності платника податків протягом періоду, що перевищує 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, і вартість яких перевищує 1000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом;
- 3) засоби праці, за допомогою яких працівники підприємств здійснюють процес виробництва матеріальних благ;
- 4) частина засобів виробництва, що переносить свою вартість на кінцевий продукт за один кругообіг.

4. Основні невиробничі фонди це:

- 1) частина засобів виробництва, що переносить свою вартість на кінцевий продукт за один кругообіг;
- 2) фонди, що належать підприємству й призначені для обслуговування особистих, культурних потреб трудящих, що мають тривалий строк використання;
- 3) засоби праці, за допомогою яких працівники підприємств здійснюють процес виробництва матеріальних благ;

4) матеріальні цінності, які використовуються в господарській діяльності платника податків протягом періоду, що перевищує 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, і вартість яких перевищує 1000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом.

5. Залежно від участі у виробничому процесі основні фонди підрозділяються на:

- 1) державні й змішані;
- 2) активні й пасивні;
- 3) виробничі й невиробничі.

6. До активної частини основних фондів належать:

- 1) силові й робочі машини, устаткування;
- 2) виробничі будинки (цехи, склади, лабораторії); спорудження (канали, дамби, вежі, мости, дороги); передатні пристрої;
- 3) вимірювальні й регулюючі прилади; лабораторне устаткування.

7. До пасивної частини основних фондів належать:

- 1) виробничі будинки (цехи, склади, лабораторії); спорудження (канали, дамби, вежі, мости, дороги);
- 2) вимірювальні й регулюючі прилади; лабораторне устаткування;
- 3) передатні пристрої.

8. Співвідношення (питома вага) різних груп фондів у їхній загальній вартості визначає:

- 1) структуру основних фондів;
- 2) класифікацію основних фондів;
- 3) кількісну оцінку основних фондів;
- 4) якісну оцінку основних фондів.

9. Групування основних фондів по видах, залежно від цільового призначення, і виконуваних функцій називається:

- 1) структурою основних фондів;
- 2) оцінкою основних фондів;
- 3) обліком основних фондів;
- 4) класифікацією основних фондів.

10. Основні фонди, що належать до 1-й групи відповідно до класифікації Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств":

- 1) автомобільний транспорт і вузли (запасні частини) до нього; меблі; побутові електронні, оптичні електромеханічні прилади й інструменти, інше конторське (офісне) оснащення, устаткування й приналежності до них;
- 2) будь-які інші основні фонди, не включені в групи 1, 2 і 4;
- 3) будинки, споруди і їхні структурні компоненти й передавальні пристрої, у тому числі житлові будинки і їхні частини (квартири й місця загального користування), вартість капітального поліпшення землі;
- 4) електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичної обробки інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, інші інформаційні системи, комп'ютерні програми, телефони (у тому числі сотові), мікрофони й рації, вартість яких перевищує вартість малоцінних товарів (предметів).

11. Основні фонди, що ставляться до 2-й групи відповідно до класифікації Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств":

- 1) будинки, споруди і їхні структурні компоненти й передавальні пристрої, у тому числі житлові будинки і їхні частини (квартири й місця загального користування), вартість капітального поліпшення землі;
- 2) автомобільний транспорт і вузли (запасні частини) до нього; меблі; побутові електронні, оптичні електромеханічні прилади й інструменти, інше конторське (офісне) оснащення, устаткування й приналежності до них;
- 3) будь-які інші основні фонди, не включені в групи 1,2 і 4;
- 4) електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичної обробки інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, інші інформаційні системи, комп'ютерні програми, телефони (у тому числі сотові), мікрофони й рації, вартість яких перевищує вартість малоцінних товарів (предметів).

12. Основні фонди, що належать до 3-й групи відповідно до класифікації Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств":

- 1) автомобільний транспорт і вузли (запасні частини) до нього; меблі; побутові електронні, оптичні електромеханічні прилади й інструменти, інше конторське (офісне) оснащення, устаткування й приналежності до них;
- 2) електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичної обробки інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, інші інформаційні системи, комп'ютерні програми, телефони (у тому числі сотові), мікрофони й рації, вартість яких перевищує вартість малоцінних товарів (предметів);
- 3) будинки, споруди і їхні структурні компоненти й передавальні пристрої, у тому числі житлові будинки і їхні частини (квартири й місця загального користування), вартість капітального поліпшення землі;
- 4) будь-які інші основні фонди, не включені в групи 1,2 і 4.

13. Основні фонди, що належать до 4-й групи відповідно до класифікації Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств":

- 1) будь-які інші основні фонди, не включені в групи 1,2 і 4;
- 2) електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичної обробки інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, інші інформаційні системи, комп'ютерні програми, телефони (у тому числі сотові), мікрофони й рації, вартість яких перевищує вартість малоцінних товарів (предметів);
- 3) автомобільний транспорт і вузли (запасні частини) до нього; меблі; побутові електронні, оптичні електромеханічні прилади й інструменти, інше конторське (офісне) оснащення, устаткування й приналежності до них;
- 4) будинки, споруди і їхні структурні компоненти й передавальні пристрої, у тому числі житлові будинки і їхні частини (квартири й місця загального користування), вартість капітального поліпшення землі.

14. У практиці обліку й аналізу основних фондів використовують оцінку:

- 1) натуральну;
- 2) моральну;
- 3) виробничу;
- 4) вартісну.

15. Первісна вартість основних фондів це:

- 1) вартість їхнього відтворення в сучасних умовах, при сучасному рівні сформованих цін, норм і розцінок (забезпечує реальне планування нових капітальних інвестицій);
- 2) фактична вартість основних фондів у момент їхнього придбання або введення в експлуатацію;

- 3) характеризує їхню реальну вартість, що не переноситься на вартість виготовленої продукції. Вона визначається як різниця між повної первісною (відновлюваною) вартістю й сумою зношування на певну дату;
- 4) сума засобів або вартість будь-яких активів, які підприємство очікує одержати від реалізації (ліквідації) об'єкта по закінченні строку його корисного використання за винятком витрат, пов'язаних з таким продажем (ліквідацією);
- 5) сума, по якій може бути здійснений обмін активами в результаті операції між обізнаними зацікавленими й незалежними сторонами.

16. Відновлювана вартість основних фондів - це:

- 1) фактична вартість основних фондів у момент їхнього придбання або введення в експлуатацію;
- 2) сума, по якій може бути здійснений обмін активами в результаті операції між обізнаними зацікавленими й незалежними сторонами;
- 3) сума засобів або вартість будь-яких активів, які підприємство очікує одержати від реалізації (ліквідації) об'єкта по закінченні строку його корисного використання за винятком витрат, пов'язаних з таким продажем (ліквідацією);
- 4) вартість їхнього відтворення в сучасних умовах, при сучасному рівні сформованих цін, норм і розцінок (забезпечує реальне планування нових капітальних інвестицій);
- 5) характеризує їхню реальну вартість, що не переноситься на вартість виготовленої продукції. Вона визначається як різниця між повної первісною (відновлюваною) вартістю й сумою зношування на певну дату.

17. Залишкова вартість основних фондів - це:

- 1) сума засобів або вартість будь-яких активів, які підприємство очікує одержати від реалізації (ліквідації) об'єкта по закінченні строку його корисного використання за винятком витрат, пов'язаних з таким продажем (ліквідацією);
- 2) сума, по якій може бути здійснений обмін активами в результаті операції між обізнаними зацікавленими й незалежними сторонами;
- 3) характеризує їхню реальну вартість, що не переноситься на вартість виготовленої продукції. Вона визначається як різниця між повної первісною (відновлюваною) вартістю й сумою зношування на певну дату;
- 4) фактична вартість основних фондів у момент їхнього придбання або введення в експлуатацію;
- 5) вартість їхнього відтворення в сучасних умовах, при сучасному рівні сформованих цін, норм і розцінок (забезпечує реальне планування нових капітальних інвестицій).

18. Ліквідаційна вартість основних фондів - це:

- 1) вартість їхнього відтворення в сучасних умовах, при сучасному рівні сформованих цін, норм і розцінок (забезпечує реальне планування нових капітальних інвестицій);
- 2) сума, по якій може бути здійснений обмін активами в результаті операції між обізнаними зацікавленими й незалежними сторонами;
- 3) фактична вартість основних фондів у момент їхнього придбання або введення в експлуатацію;
- 4) характеризує їхню реальну вартість, що не переноситься на вартість виготовленої продукції. Вона визначається як різниця між повної первісною (відновлюваною) вартістю й сумою зношування на певну дату;
- 5) сума засобів або вартість будь-яких активів, які підприємство очікує одержати від реалізації (ліквідації) об'єкта по закінченні строку його корисного використання за винятком витрат, пов'язаних з таким продажем (ліквідацією).

19. $O\Phi_{OCT} = O\Phi_{BAL} - A$ це:

- 1) балансова вартість групи основних фондів;
- 2) баланс основних фондів по повній первісній вартості;
- 3) баланс по залишковій вартості.

20. $B(a) = B(a-1) + П(a-1) - В(a-1) - A(a-1)$ це:

- 1) баланс по залишковій вартості;
- 2) балансова вартість групи основних фондів;
- 3) баланс основних фондів по повній первісній вартості.

Тема 4 ЗНОС Й АМОРТИЗАЦІЯ

- 4.1. Види зносу.
- 4.2. Методи розрахунку й норми амортизації.
- 4.3. Відтворення основних фондів.
- 4.4. Лізинг, види лізингу.

Мета - розглянути види зносу; методи розрахунку амортизації, норми амортизації; тенденції процесу відтворення основних фондів і їхні види; недоліки й переваги лізингу і його основні види.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. Що таке фізичний й моральний знос? У чому їхня принципова відмінність?
2. Якими факторами обумовлена поява фізичного зносу?
3. Що характеризує коефіцієнт фізичного зносу?
4. У чому принципова відмінність морального зносу 1-го й 2-го роду? Якщо є, то необхідно пояснити, у чому вона полягає.
5. Розкрийте поняття: "амортизація", "амортизаційні відрахування", "норми амортизації".
6. Що є об'єктом амортизації?
7. Що підлягає амортизації?
8. Що не підлягає амортизації?
9. Якими методами, відповідно до П(З) БО7, можна нарахувати амортизаційні відрахування?
10. Як відповідно до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" установлюються норми амортизації?
11. Пояснить, що означає відтворення основних фондів.
12. Сформулюйте мети й завдання відтворення основних фондів.
13. Якими тенденціями може бути охоплений процес відтворення основних фондів?
14. Охарактеризуйте переваги й недоліки простого й розширеного відтворення.
15. Розкрийте сутність "лізингу".
16. Назвіть переваги й недоліки лізингу в порівнянні з покупкою.
17. Які види лізингу Ви знаєте.
18. Перелічіть учасників лізингових операцій.
19. Які види лізингу по складу учасників угоди існують.

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Знос основних фондів буває:

- 1) фізичний і економічний;
- 2) моральний і економічний;
- 3) фізичний і моральний.

2. Фізичний знос обумовлений факторами:

- 1) експлуатаційними;
- 2) економічними;
- 3) вплив природних сил природи;
- 4) технологічними.

3.
$$K = \frac{T_{\Phi}}{T_H}, \text{ це:}$$

- 1) величина морального зносу 1-го роду;
- 2) коефіцієнт фізичного зносу;
- 3) величина морального зносу 2-го роду.

4.
$$\frac{(\Phi_{\text{БАЛ}} - \Phi_{\text{ВС}})}{\Phi_{\text{БАЛ}}} \cdot 100, \text{ це:}$$

- 1) коефіцієнт фізичного зносу;
- 2) величина морального зносу 2-го роду;
- 3) величина морального зносу 1-го роду.

5.
$$\Phi O_{\text{БАЛ}}^{\text{СТ}} - \Phi O_{\text{БАЛ}}^{\text{Н}} \cdot \frac{W_{\text{СТ}} \cdot T_{\text{СТ}}}{W_{\text{Н}} \cdot T_{\text{Н}}} \text{ це:}$$

- 1) величина морального зносу 1-го роду;
- 2) величина морального зносу 2-го роду;
- 3) коефіцієнт фізичного зносу.

6. Амортизація це:

- 1) процес поступового перенесення вартості основних фондів (зарахування її до витрат виробництва або обігу) у міру їхнього зносу на виготовлену продукцію й використання цієї вартості для простого або розширеного відтворення зношених засобів праці;
- 2) поступове віднесення витрат на їхнє придбання, виготовлення або поліпшення, на зменшення скоректованого прибутку платника податків у межах норм амортизаційних відрахувань;
- 3) грошове відшкодування зносу основних фондів шляхом включення частини їхньої вартості у витрати на випуск продукції;
- 4) всі відповіді вірні.

7. Фізичний стан основних виробничих фондів характеризується за допомогою показників:

- 1) фондівіддача, фондоємність і фондоозброєність;
- 2) зносу й придатності;
- 3) відновлення й вибуття.

8. Для характеристики типів відтворення основних виробничих фондів використовують показники:

- 1) відновлення й вибуття;
- 2) фондovіддача, фондоємність і фондоозброєність;
- 3) зносу й придатності.

9. Для оцінки ефективності використання основних виробничих фондів застосовуються показники:

- 1) зносу й придатності;
- 2) відновлення й вибуття;
- 3) фондovіддача, фондоємність і фондоозброєність.

10. $\frac{I_{OF}}{OF_{НГ}}$ це:

- 1) коефіцієнт придатності;
- 2) коефіцієнт оновлення;
- 3) коефіцієнт вибуття;
- 4) коефіцієнт зносу.

11. $1 - K_{ИЗН}$ це:

- 1) коефіцієнт зносу;
- 2) коефіцієнт придатності;
- 3) коефіцієнт вибуття;
- 4) коефіцієнт оновлення.

12. $\frac{OF_{ВВОД}}{OF_{КГ}}$ це:

- 1) коефіцієнт оновлення;
- 2) коефіцієнт зносу;
- 3) коефіцієнт придатності;
- 4) коефіцієнт вибуття.

13. $\frac{OF_{ВЫБ}}{OF_{НГ}}$ це:

- 1) коефіцієнт придатності;
- 2) коефіцієнт відновлення;
- 3) коефіцієнт зносу;
- 4) коефіцієнт вибуття.

14. Для розрахунку величини фондovіддачі використовується формула:

- 1) $\frac{OF_{CP}}{Д}$;
- 2) $\frac{Д}{OF_{CP}}$;
- 3) $\frac{OF_{CP}}{N_{СП}}$.

15. Для розрахунку величини фондоємності використовується формула:

- 1) $\frac{Д}{OF_{CP}}$;
- 2) $\frac{OF_{CP}}{N_{СП}}$;
- 3) $\frac{OF_{CP}}{Д}$.

16. Для розрахунку величини фондоозброєності використовується формула:

$$1) \frac{OF_{CP}}{N_{CP}}; \quad 2) \frac{OF_{CP}}{D}; \quad 3) \frac{D}{OF_{CP}}.$$

17. Інтенсивне поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей припускає:

- 1) що, з одного боку, буде збільшений час роботи діючого устаткування в календарний період, а з іншого, - підвищена питома вага діючого устаткування в складі всього устаткування, наявного на підприємстві;
- 2) підвищення ступеня завантаження устаткування в одиницю часу;
- 3) скорочення й ліквідація внутрізмінних простоїв устаткування шляхом: підвищення якості ремонтного обслуговування устаткування, своєчасного забезпечення основного виробництва робочою силою, сировиною, матеріалами, паливом, напівфабрикатами;
- 4) модернізацію діючих машин і механізмів, установлення оптимального режиму їхньої роботи.

18. Екстенсивне поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей припускає:

- 1) зменшення кількості зайвого устаткування й швидке залучення у виробництво не встановленого устаткування;
- 2) підвищення ступеня завантаження устаткування в одиницю часу;
- 3) модернізацію діючих машин і механізмів, установлення оптимального режиму їхньої роботи;
- 4) що, з одного боку, буде збільшений час роботи діючого устаткування в календарний період, а з іншого, - підвищена питома вага діючого устаткування в складі всього устаткування, наявного на підприємстві;
- 5) скорочення й ліквідація внутрізмінних простоїв устаткування шляхом: підвищення якості ремонтного обслуговування устаткування, своєчасного забезпечення основного виробництва робочою силою, сировиною, матеріалами, паливом, напівфабрикатами.

19. Лізинг - це:

- 1) оренда на тривалий строк;
- 2) кредит на тривалий строк;
- 3) відтворення основних фондів.

20. Існують форми відтворення основних фондів:

- 1) просте й розширене;
- 2) екстенсивне й інтенсивне;
- 3) інерційне;
- 4) всі відповіді вірні.

Тема 5 ПОКАЗНИКИ Й НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ І ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ

- 5.1. Показники використання основних фондів.
- 5.2. Виробнича потужність підприємства.
- 5.3. Основні напрямки поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей.

Мета - розглянути показники, що характеризують ефективність використання й технічного стану основних фондів; фактори росту фондівіддачі; розглянути поняття, що характеризують виробничі потужності; коефіцієнти, що характеризують рівень використання виробничих потужностей; напрямки поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей підприємства.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. У які групи можуть бути об'єднані показники використання основних фондів.
2. Які показники, що характеризують ефективність використання основних фондів Ви знаєте?
3. Від яких факторів залежить рівень зміни фондівіддачі.
4. Що характеризують і як визначаються показники технічного стану основних фондів.
5. Що визначає величину виробничої потужності підприємства?
6. У яких одиницях характеризують виробничу потужність підприємства?
7. Перелічіть основні елементи, що визначають величину виробничої потужності підприємства.
8. Що не приймається в увагу при розрахунку величини виробничої потужності?
9. Які поняття, що характеризують виробничі потужності, Ви знаєте?
10. Яким коефіцієнтом характеризується рівень використання виробничої потужності?
11. Перелічіть екстенсивні фактори поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей.
12. Які основні напрямки збільшення часу роботи устаткування Ви знаєте?
13. Охарактеризуйте інтенсивні напрямки поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей.

ПРАКТИЧНА РОБОТА

Мета роботи: придбання практичних навичок обліку й оцінки основних виробничих фондів автотранспортного підприємства.

Визначити:

- 1 вартість основних фондів на початок року;
- 2 вартість фондів, що надійшли протягом року;
- 3 вартість фондів, що вибули протягом року;
- 4 вартість основних фондів на кінець року;
- 5 середньорічну вартість основних фондів;
- 6 структуру основних фондів;
- 7 амортизаційні відрахування;
- 8 показники, що характеризують технічний стан основних фондів;
- 9 показники ефективності використання основних фондів;
- 10 залежність зміни показника фондівіддачі від вартості основних фондів.

Запропонувати заходи, що підвищують ефективність використання основних фондів.

Вихідні дані представлені у додатку 2.

Тема 6 ОБОРОТНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА

- 6.1. Сутність, склад і структура оборотних засобів.
- 6.2. Кругообіг оборотних засобів.
- 6.3. Нормування оборотних засобів.
- 6.4. Показники й способи прискорення оборотності оборотних засобів.
- 6.5. Оцінка використання й економія оборотних засобів.

Мета - розглянути сутність понять: оборотні засоби підприємства, оборотні виробничі фонди й фонди обігу, склад і структуру оборотних засобів підприємства, класифікацію, кругообіг і нормування оборотних засобів, показники ефективного використання оборотних засобів у виробництві, а також основні напрямки прискорення оборотності й економії оборотних засобів.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. Розкрийте сутність поняття "оборотні засоби".
2. Чи є принципова різниця між поняттями "оборотні засоби" і "оборотні фонди". Якщо є, то необхідно пояснити, у чому вона полягає.
3. Дайте характеристику оборотних засобів.
4. Назвіть відмінні риси "оборотних засобів" від "основних фондів".
5. Що являють собою грошові кошти ?
6. Що, відповідно до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" є грошовими коштами ?
7. На скільки частин розділяється склад оборотних засобів?
8. Назвіть склад оборотних виробничих фондів.
9. Що включають фонди обігу?
10. Поясніть що таке структура оборотних засобів?
11. Від яких факторів залежать структура й склад оборотних засобів?
12. По яких ознаках класифікуються оборотні засоби?
13. Які джерела формування оборотних засобів існують?
14. Поясніть що таке нормовані й ненормовані оборотні засоби.
15. Дайте характеристику кругообігу оборотних засобів.
16. Перелічіть стадії кругообігу оборотних засобів і охарактеризуйте кожен з них.
17. Розкрийте сутність поняття "нормування".
18. Визначте норматив оборотних засобів по окремих елементах оборотних засобів.
19. Визначте норматив оборотних засобів у виробничі запаси.
20. Визначте норму запасу оборотних засобів у незавершене виробництво.
21. Визначте норматив оборотних засобів по витратах майбутніх періодів.
22. Перелічіть показники оборотності оборотних засобів.
23. Що характеризує коефіцієнт оборотності оборотних засобів?
24. Як розрахувати тривалість одного обороту?
25. Назвіть коефіцієнт, зворотний коефіцієнту оборотності?
26. Назвіть основні напрямки прискорення оборотності оборотних засобів.
27. Що таке абсолютне й відносне вивільнення оборотних засобів. У чому їхня принципова різниця?
28. Які показники характеризують ефективність використання предметів праці?
29. Що характеризує матеріаловіддача?
30. Які джерела й шляхи економії матеріальних ресурсів існують?
31. Види резервів економії оборотних засобів.

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Оборотні засоби це:

- 1) кошти підприємств, фірм, компаній, авансовані в об'єкти, які використовуються в межах одного відтворювального циклу або в короткостроковому періоді (до одного року);
- 2) кошти і їхні еквіваленти, не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу або протягом дванадцяти місяців з дати балансу;
- 3) активи, які являють собою сукупність оборотних фондів і фондів обігу у вартісній (грошовій) формі;
- 4) засоби, необхідні підприємствам для створення виробничих запасів на складах і у виробництві, для розрахунків з постачальниками, бюджетом, для виплати заробітної плати;
- 5) всі відповіді вірні.

2. Грошові кошти це:

- 1) короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, вільно конвертовані в певні суми коштів і характеризуються незначним ризиком зміни вартості;
- 2) готівка, кошти на рахунках у банках і депозити до запитання;
- 3) запаси (сировина, матеріали, незавершене виробництво, готова продукція, товари); дебіторська заборгованість; аванси видані; кошти ; короткострокові фінансові вкладення.

3. З наведеного переліку можливих варіантів відібрати ті, які характеризують оборотні засоби:

- 1) фонди економічного стимулювання;
- 2) фонди обігу;
- 3) частина фінансових ресурсів підприємства;
- 4) заробітна плата;
- 5) оборотні виробничі фонди.

4. З наведеного переліку варіантів відповідей відібрати ті, які є складовою частиною фондів обігу:

- 1) готова продукція;
- 2) кошти на рахунках у банку й касі;
- 3) незавершене виробництво;
- 4) витрати майбутніх періодів;
- 5) дебіторська заборгованість.

5. З наведеного переліку вибрати те, що входить до складу оборотних виробничих фондів:

- 1) готова продукція на складі;
- 2) виробничі запаси;
- 3) незавершене виробництво;
- 4) витрати майбутніх періодів;
- 5) продукція відвантажена, але не оплачена.

6. Виробничі запаси це:

- 1) продукція, що не пройшла передбачений технологією повний цикл виробництва, необхідний для того, щоб продукцію можна було відправити замовникові, надати на ринок для продажу, відвантажити на склад готової продукції;

- 2) предмети праці, підготовлені для запуску у виробничий процес, які складаються із сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, пального, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, тари й тарних матеріалів, запасних частин для поточного ремонту машин і устаткування, малоцінного й швидкозношуваного інструменту й господарського інвентарю;
- 3) предмети праці, що вступили у виробничий процес: заготівлі, деталі, вузли виробів, що перебувають у процесі обробки, випробувань або збірки, а також напівфабрикати власного виготовлення, не закінчені повністю виробництвом в одних цехах підприємства й такі, що потребують подальшої обробці в інших цехах того ж підприємства;
- 4) нематеріальні елементи оборотних фондів, що включають витрати на підготовку й освоєння нових видів продукції, які виробляються в даному періоді (квартал, рік), але підлягають погашенню в майбутньому. Наприклад, витрати на конструювання й розробку технології нових видів виробів, витрати на перестановку устаткування, внески за оренду приміщень, витрати по передплаті на періодичні видання, витрати на зв'язок.

7. Що називається структурою оборотних засобів:

- 1) співвідношення між окремими елементами оборотних засобів, виражені у відсотках;
- 2) питома вага елементів оборотних засобів у їхній загальній вартості;
- 3) їхня класифікація по основних ознаках;
- 4) їхній склад і специфіка організації виробництва.

8. Структура й склад оборотних коштів залежать від:

- 1) особливостей продукції, що випускається, тривалості випуску продукції, розмірів підприємства, особливостей організації виробничого процесу, умов постачання й збуту, місцезнаходження постачальників і споживачів;
- 2) форми власності, специфіки організації виробничого процесу, відносин з покупцями, структури витрат на виробництво, фінансового стану;
- 3) умов реалізації продукції, системи руху товарів, рівня організації маркетингу й збуту продукції;
- 4) всі відповіді вірні.

9. По джерелах формування оборотні засоби підрозділяються на:

- 1) нормовані й ненормовані;
- 2) оборотні виробничі фонди й фонди обігу;
- 3) власні, позикові, залучені.

10. За принципом організації й регулюванню виробництва й обігу:

- 1) оборотні виробничі фонди й фонди обігу;
- 2) власні, позикові, залучені;
- 3) нормовані й ненормовані.

11. Нормовані оборотні засоби це:

- 1) продукція на складі;
- 2) продукція, що відвантажена й знаходиться на шляху до покупця;
- 3) виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів;
- 4) кошти, дебіторська заборгованість, засоби на рахунках.

12. Ненормовані оборотні засоби це:

- 1) продукція на складі;

- 2) продукція, що відвантажена й знаходиться на шляху до покупця;
- 3) виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів;
- 4) кошти, дебіторська заборгованість, засоби на рахунках.

13. Протягом одного виробничого циклу оборотні засоби роблять кругообіг, що складається з:

- 1) 2 стадій;
- 2) 3 стадій;
- 3) 5 стадій.

14. На першій стадії кругообігу:

- 1) виробничі запаси перетворюються в незавершене виробництво й готову продукцію;
- 2) відбувається процес реалізації продукції;
- 3) кошти підприємств використовуються для придбання сировини, матеріалів, палива, комплектуючих виробів і т.п., необхідних для здійснення виробничої діяльності.

15. На другій стадії кругообігу:

- 1) кошти підприємств використовуються для придбання сировини, матеріалів, палива, комплектуючих виробів і т.п., необхідних для здійснення виробничої діяльності;
- 2) виробничі запаси перетворюються в незавершене виробництво й готову продукцію;
- 3) відбувається процес реалізації продукції.

16. На третій стадії кругообігу:

- 1) відбувається процес реалізації продукції;
- 2) кошти підприємств використовуються для придбання сировини, матеріалів, палива, комплектуючих виробів і т.п., необхідних для здійснення виробничої діяльності;
- 3) виробничі запаси перетворюються в незавершене виробництво й готову продукцію.

17. Нормування це:

- 1) процес розробки нормативів і встановлення норм витрат праці, часу, матеріалів і інших ресурсів;
- 2) об'єднання оборотних фондів і фондів обігу до єдиної системи оборотних засобів;
- 3) визначення засобів, необхідних для утворення постійних, мінімальних, і в той же час достатніх запасів матеріальних цінностей.

18. Яким з перерахованих показників характеризується ефективність використання оборотних засобів:

- 1) продуктивність праці;
- 2) тривалість одного періоду;
- 3) фондоємність;
- 4) оборотність засобів;
- 5) фондоозброєність.

19. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів характеризує:

- 1) розмір розміру виручки від реалізації (Д) на одну гривню вкладених оборотних засобів (ПРО);
- 2) частка від розподілу числа днів за аналізований період ДК (30, 90, 360) до оборотності оборотних засобів;
- 3) розмір оборотних коштів, авансуємих на 1 грн. виторгу від реалізації продукції.

20. Тривалість одного обороту дорівнює:

- 1) розміру виручки від реалізації (Д) на одну гривню вкладених оборотних засобів (ПРО);

- 2) розміру оборотних засобів, авансуємих на 1 грн. виторгу від реалізації продукції;
- 3) частці від розподілу числа днів за аналізований період ДК (30, 90, 360) до оборотності оборотних засобів.

ПРАКТИЧНА РОБОТА

Мета роботи: придбання практичних навичок нормування потреби в оборотних засобах автотранспортного підприємства.

Визначити:

- 1 розмір нормованих оборотних засобів;
  - 2 показники ефективності використання оборотних засобів.
- Запропонувати заходи, спрямовані на економію оборотних засобів.
Вихідні дані представлені у додатку 3.

Тема 7 ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА

- 7.1. Класифікація й структура персоналу.
- 7.2. Облік і планування потреби в кадрах.
- 7.3. Рух персоналу підприємства.

Мета - розкрити сутнісне значення й співвідношення понять: персонал, кадри, працівники, штатні працівники, кадровий склад, структура кадрів; розглянути класифікацію персоналу по чисельності, структурі, професійній придатності, компетентності; розрахувати показники руху персоналу підприємства.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. Розкрийте сутнісне значення поняття "персонал".
2. У чому полягає відмінність понять "кадри" і "персонал"?
3. Перелічіть основні показники, що характеризують стан персоналу підприємства.
4. По яких напрямках здійснюється характеристика персоналу?
5. Від чого залежить чисельність персоналу підприємства?
6. Поясніть, що являє собою нормативна, облікова і явочна чисельність персоналу підприємства? Спробуйте визначити й проаналізувати її стосовно до свого навчального закладу або групи.
7. Які категорії працівників входять в обліковий склад працівників підприємства?
8. Які категорії працівників можна віднести до постійних, які - до тимчасових і які - до сезонних?
9. Які категорії працівників не включаються в обліковий склад працівників підприємства?
10. Що являє собою чисельність облікового складу з погляду обліку?
11. Розкрийте поняття "середньооблікова чисельність працівників підприємства".
12. Чи включаються в обліковий склад персоналу підприємства працівники, прийняті на роботу за сумісництвом з інших підприємств?
13. Розкрийте поняття "структура персоналу".
14. Які працівники належать до персоналу основних видів діяльності, а які - до персоналу неосновних видів діяльності?
15. По яких ознаках розглядається персонал у розрізі загальної структури персоналу?
16. У чому розходження між основними й допоміжними робітниками?
17. За якими критеріями розрізняють групи робітників?

18. Чи належить до категорії робітників молодший обслуговуючий персонал? Приведіть приклад персоналу, що належить до молодшого обслуговуючого персоналу?
19. Які види роботи здійснюють що служать?
20. Чи ставляться керівники до категорії службовців?
21. Який персонал належить до складу адміністрації?
22. Чи належать фахівці до групи службовців? Приведіть приклад працівників, що належать до фахівців.
23. Економісти, юристи, інженерно-технічні працівники і їхні помічники належать до категорії керівників або фахівців?
24. Якими критеріями характеризується посада?
25. Що являє собою кваліфікація працівника й кваліфікація роботи? Ці поняття різні або ідентичні?
26. Якими критеріями визначається кваліфікація працівника?
27. Якими критеріями характеризується професійна компетентність?
28. Перелічіть види професійної компетентності.
29. У чому полягають відмінності в ступені кваліфікації робітників?
30. На які групи розділяються робітники по ступеню кваліфікації?
31. Як характеризується вікова структура персоналу?
32. Як характеризується структура персоналу по стажу?
33. Яка структура персоналу за рівнем освіти?
34. Що таке рух кадрів?
35. Які види руху кадрів існують? Охарактеризуйте кожен з них.
36. Перелічіть й визначте коефіцієнти, що характеризують рух кадрів на підприємстві.

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Персонал це:

- 1) повний особовий склад (штат співробітників) або працівники якої-небудь установи, підприємства (за винятком керівництва), а також службовці, що належать до однієї професійної категорії;
- 2) це сукупність фізичних осіб, що состоять з організацією як юридичною особою у відносинах, регульованих договором найму, і володіючих певними якісними характеристиками, що дозволяють забезпечити досягнення цілей організації;
- 3) особовий склад, установи, підприємства або частина цього складу, що представляє собою групу по професійних або інших ознаках;
- 4) всі працівники, що виконують виробничі або управлінські операції й зайняті переробкою предметів праці з використанням засобів праці;
- 5) всі відповіді вірні.

2. Кадри це:

- 1) постійний (штатний) склад працівників;
- 2) повний особовий склад (штат співробітників) або працівники якої-небудь установи, підприємства (за винятком керівництва), а також службовці, що належать до однієї професійної категорії;
- 3) частина персоналу, що постійно працює в організації, її штатний склад, тобто працівники облікового й необлікового складу;
- 4) особовий склад, установи, підприємства або частина цього складу, що представляє собою групу по професійних або інших ознаках.

3. Персонал характеризується:

- 1) чисельністю;
- 2) структурою;

- 3) професійною придатністю;
- 4) компетентністю;
- 5) всі відповіді вірні.

4. Виробничий персонал це:

- 1) основні робітники;
- 2) керівники;
- 3) фахівці;
- 4) допоміжні робітники.

5. Управлінський персонал це:

- 1) основні робітники;
- 2) керівники;
- 3) допоміжні робітники;
- 4) фахівці.

6. По характеру участі у виробничому процесі персонал підрозділяється на:

- 1) працівників і фахівців;
- 2) виробничий і невиробничий;
- 3) працівників, службовців, фахівців, керівників.

7. Залежно від виконуваних функцій персонал підрозділяється на:

- 1) працівників і фахівців;
- 2) виробничий і невиробничий;
- 3) працівників, службовців, фахівців, керівників.

8. Залежно від рівня кваліфікації персонал підрозділяється на:

- 1) працівників і фахівців;
- 2) працівників, службовців, фахівців, керівників;
- 3) виробничий і невиробничий.

9. Професія це:

- 1) ступінь професійної підготовки, необхідної для виконання трудових функцій;
- 2) відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника робіт і професій, вид трудової діяльності, що вимагає певної підготовки;
- 3) виділяється в границях певної професії й характеру щодо вузького виду робіт.

10. Спеціальність це:

- 1) ступінь професійної підготовки, необхідної для виконання трудових функцій;
- 2) відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника робіт і професій, вид трудової діяльності, що вимагає певної підготовки;
- 3) виділяється в границях певної професії й характеру щодо вузького виду робіт.

11. Кваліфікація це:

- 1) відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника робіт і професій, вид трудової діяльності, що вимагає певної підготовки;
- 2) ступінь професійної підготовки, необхідної для виконання трудових функцій;
- 3) виділяється в границях певної професії й характеру щодо вузького виду робіт.

12. Вікова структура персоналу характеризується:

- 1) групуванням працівників по категоріях залежно від загальної й фахової освіти;
- 2) частка осіб відповідного віку у загальній чисельності персоналу;

3) групуванням працівників по категоріях залежно від загального стажу роботи.

13. Облікова чисельність персоналу підприємства включає:

- 1) загальне число всіх працівників підприємства (постійних, сезонних і тимчасових), у тому числі фактично працюючих, що перебувають у відрадженьнях, відпустках чергових і по вагітності й родам, що не вийшли на роботу у зв'язку з виконанням суспільних і державних обов'язків, через хворобу, з дозволу адміністрації, а також у зв'язку із прогулами;
- 2) робітників, фахівців, керівників;
- 3) суму чисельності промислово-виробничого персоналу й персоналу, зайнятого в непромислових господарствах і організаціях, що знаходяться на балансі підприємства.

14. Характеристика чисельності персоналу нормативна означає:

- 1) скільки працює персоналу фактично;
- 2) скільки персоналу повинне працювати за планом;
- 3) скільки персоналу є присутнім на роботі.

15. Характеристика чисельності персоналу облікова означає:

- 1) скільки персоналу повинне працювати за планом;
- 2) скільки персоналу є присутнім на роботі;
- 3) скільки працює персоналу фактично.

16. Характеристика чисельності персоналу явочна означає:

- 1) скільки персоналу є присутнім на роботі;
- 2) скільки працює персоналу фактично;
- 3) скільки персоналу повинне працювати за планом.

17. Рух кадрів це:

- 1) перехід до іншої спеціальності в межах колишньої професії або оволодіння новою професією. Цей перехід може бути зв'язаний змінами в техніці й технології виробництва, удосконаленням структури, організації й управління, а також особистими інтересами людини. Зміна професії буває пов'язана з одержанням працівником спеціальної середньої або вищої освіти;
- 2) пов'язаний зі зміною кваліфікації (розряду) працівників. При цьому характер виконуваних виробничих обов'язків може залишатися незмінним, але міняється якісний рівень їхнього виконання й складність трудових функцій;
- 3) один з видів руху кадрів, обумовлений професійним ростом працівників і створенням організаційних, матеріальних і моральних передумов для розширення зони трудової діяльності;
- 4) зміна місця й сфери праці, роду діяльності й виробничих функцій працівників; з метою його вивчення виділяються конкретні види руху: професійне, кваліфікаційне, пов'язане з розширенням функцій працівників (сполучення професій, багатостататне обслуговування й т.п.).

18. Професійний рух це:

- 1) зміна місця й сфери праці, роду діяльності й виробничих функцій працівників; з метою його вивчення виділяються конкретні види руху: професійне, кваліфікаційне, пов'язане з розширенням функцій працівників (сполучення професій, багатостататне обслуговування й т.п.);
- 2) перехід до іншої спеціальності в межах колишньої професії або оволодіння новою професією. Цей перехід може бути зв'язаний змінами в техніці й технології виробництва, удосконаленням структури, організації й управління, а також

особистими інтересами людини. Зміна професії буває пов'язана з одержанням працівником спеціальної середньої або вищої освіти;

3) пов'язаний зі зміною кваліфікації (розряду) працівників. При цьому характер виконуваних виробничих обов'язків може залишатися незмінним, але міняється якісний рівень їхнього виконання й складність трудових функцій;

4) один з видів руху кадрів, обумовлений професійним ростом працівників і створенням організаційних, матеріальних і моральних передумов для розширення зони трудової діяльності.

19. Кваліфікаційний рух:

1) пов'язаний зі зміною кваліфікації (розряду) працівників. При цьому характер виконуваних виробничих обов'язків може залишатися незмінним, але міняється якісний рівень їхнього виконання й складність трудових функцій;

2) зміна місця й сфери праці, роду діяльності й виробничих функцій працівників; з метою його вивчення виділяються конкретні види руху: професійне, кваліфікаційне, пов'язане з розширенням функцій працівників (сполучення професій, багатостаттєве обслуговування й т.п.);

3) один з видів руху кадрів, обумовлений професійним ростом працівників і створенням організаційних, матеріальних і моральних передумов для розширення зони трудової діяльності;

4) перехід до іншої спеціальності в межах колишньої професії або оволодіння новою професією. Цей перехід може бути зв'язаний змінами в техніці й технології виробництва, удосконаленням структури, організації й управління, а також особистими інтересами людини. Зміна професії буває пов'язана з одержанням працівником спеціальної середньої або вищої освіти.

20. Розширення функцій працівника це:

1) перехід до іншої спеціальності в межах колишньої професії або оволодіння новою професією. Цей перехід може бути зв'язаний змінами в техніці й технології виробництва, удосконалюванням структури, організації й керування, а також особистими інтересами людини. Зміна професії буває пов'язана з одержанням працівником спеціального середнього або вищого утворення;

2) один з видів руху кадрів, обумовлений професійним ростом працівників і створенням організаційних, матеріальних і моральних передумов для розширення зони трудової діяльності;

3) зміна місця й сфери додатка праці, роду діяльності й виробничих функцій працівників з метою його вивчення виділяються конкретні види руху: професійне, кваліфікаційне, пов'язане з розширенням функцій працівників (сполучення професій, багатостаттєве обслуговування й т.п.);

4) пов'язане зі зміною кваліфікації (розряду) працівників. При цьому характер виконуваних виробничих обов'язків може залишатися колишнім, але міняється якісний рівень їхнього виконання й складність трудових функцій.

ДІЛОВА ГРА "ПІДБОР ПЕРСОНАЛУ"

Мета:

1). Визначення ціннісних орієнтацій при виборі майбутньої роботи.

2). Складання резюме.

3). Підбір, співбесіда й вибір потенційних працівників.

Молодий фахівець закінчує вищий навчальний заклад і йому пропонують роботу в декількох організаціях, кожна з яких має у своєму розпорядженні різні можливості задоволення сформованих у молодого фахівців запитів.

Яким ціннісним орієнтаціям віддасть перевагу молодий фахівець при виборі своєї майбутньої роботи? (табл. 3).

Таблиця 3

Ціннісні орієнтації	Ранг
1. Добре заробляти 2. Одержувати відпустку в зручний час 3. Працювати в нормальних санітарно-гігієнічних умовах 4. Працювати в дружному, згуртованому колективі 5. Одержати житло або поліпшити житлові умови 6. Підвищувати свою професійну майстерність 7. Найбільш повно використати здатності й уміння 8. Одержувати, відчувати суспільне визнання за свої трудові досягнення 9. Брати активну участь у керуванні виробництвом 10. Мати надійне робоче місце 11. Влада й вплив (право приймати рішення) 12. Просування по службі 13. Відповідність інтересів на роботі й поза неї 14. Спілкування із цікавими, ерудованими людьми 15. Мати спокійну роботу із чітко визначеним колом обов'язків 16. Мати гарне забезпечення старості	

Молодий фахівець прочитав у газеті оголошення про набір в організацію фахівців його профілю. В оголошенні викладається прохання скласти резюме й представити його роботодавцеві.

Резюме - інформація про себе, що представляється работоотримувачем роботодавцеві. Вдале резюме може стати приводом для інтерв'ю, тобто особистої зустрічі з роботодавцем або його представником. Резюме повинне відповідати певним вимогам: воно повинне бути коротким, але при цьому максимально інформативним, у ньому не повинне бути довгих речень, пасивних форм. Зразкова форма резюме представлена в таблиці 4.

Таблиця 4. Форма резюме

П.І.П., адреса, телефон	
Особисті відомості	Вік Сімейний стан
Мета	Опишіть, на яку посаду Ви претендуєте, ваші побажання із приводу майбутньої роботи
Освіта у зворотному хронологічному порядку	20xx – 20xx рр. (укажіть рік випуску), назва організації, факультет, основні дисципліни. Укажіть також будь-яку додаткову освіту
Досвід роботи у зворотному хронологічному порядку	20xx – 20xx рр. назва організації, посада, основні обов'язки.
Знання іноземних мов	Укажіть іноземні мови, якими Ви володієте й рівень їхніх знань.
Навички роботи на комп'ютері	Укажіть програмне забезпечення, яким Ви володієте.
Додаткові відомості	Наявність водійських прав Суспільна діяльність
Інтереси	

Для проведення ділової гри учасникам необхідно:

1. Вибір організації, для якої проводяться підбір і відбір персоналу, здійснюється

учасниками ділової гри самостійно на основі місця роботи або проходження практики або складання моделі вигаданої організації.

Аналіз факторів появи додаткової потреби в персоналі може проводитися логічним шляхом, а визначення вакантних посад і кількості працівників по них - експертно-аналітичним або розрахунковим шляхом із застосуванням відомих методів розрахунку: по трудомісткості, по нормах обслуговування, по робочих місцях.

2. По кожній вакантній посаді необхідно розробити посадову інструкцію, що містить основні вимоги до роботи, виконуваної по конкретній посаді.

3. Варто скласти особистісну специфікацію - набір вимог, які пред'являють до працівника відповідно до даної посади. Особистісна специфікація містить інформацію, необхідну для прийому на роботу й відбору потрібних співробітників, проведення співбесіди (табл. 5).

Таблиця 5. Оцінний аркуш співбесіди

Параметри особистісної специфікації	Оцінка (відповідність) -, 1, 2, 3, 4, 5, +	Коментар
1. Фізичний вигляд Зовнішній вигляд Здоров'я Мова Манери Динамізм		
2. Досягнення Освіта Ін. мови Кваліфікація Досвід роботи Кар'єра		
3. Інтелект Тямуцність Тямовитість Кмітливість Гнучкість		
4. Спеціальні здібності		
5. Інтереси Хобі		
6. Риси характеру Товариськість Лідерство Упевненість Самоконтроль		
7. Управляємість		
8. Мотивація		
9. Побутові умови		

4. Резюме - один із самих потужних засобів самомаркетингу на ринку праці. Його завдання - привернути увагу роботодавця до претендента, воно повинне бути коротким, достовірним, зі смаком оформленим (табл. 4).

5. Важливий фактор ефективної співбесіди - вироблення стратегії, що повинна включати три елементи:

установлення контакту із претендентом для створення довірчих, відвертих відносин;

підготовка змісту співбесіди, тобто тих питань, які повинні бути задані претендентові;

управління процесом співбесіди (представником організації).

6. Особа, що проводять співбесіду, повинні чітко уявляти собі його цілі, які полягають у наступному:

оцінити здатності даної людини до виконання роботи з конкретної посади;

з'ясувати мотивацію претендента, тобто чому він бажає працювати саме в даній організації;

з'ясувати, чи управляємий претендент, чи розуміє, що таке субординація, наскільки він уживчив, комунікабельний з іншими людьми

Ці мети можна досягти за допомогою попередньо складених і ретельно продуманих питань, які потім будуть задані кандидатам в ході співбесіди. Готуючись до співбесіди, фахівці відділу управління персоналом повинні вивчити спеціальну літературу з рекомендаціями, правилами ефективного співбесіди.

7. У ході співбесіди не рекомендується вести записи, однак невеликі позначки, зауваження роботи необхідно. Із цією метою можна використати оцінний аркуш співбесіди, один з варіантів якого наведений у табл. 5. Після закінчення співбесіди фахівець із управління персоналом може дати короткий коментар його результатів і вказати дату повідомлення претенденту про ухвалене рішення.

Методичні вказівки по проведенню ділової гри:

З учасників ділової гри формуються три групи: експертна група, що складається із двох чоловік, і дві рівні по чисельності групи з інших учасників, одна із яких являє собою претендентів на вакантні посади, а інша - представників конкретних, обраних учасниками організації (її керівника, начальника й співробітників відділу управління персоналом, психолога, консультанта по оцінці й відбору персоналу й т.д.). Учасники гри розподіляють між собою ролі самостійно, за бажанням (група "Претенденти" і група "Фахівці").

Експертна група оцінює розроблений тією й іншою стороною документи з погляду їхньої повноти, правильності, вірогідності складання й заповнення, інформативності й т.д.; консультує всіх учасників з питань підбора й відбору персоналу.

Дві інші групи працюють паралельно:

п. 1. - спільно обидві групи; фахівці - пп. 2, 3, 5, 6; претенденти - п. 4.

Всі розроблені документи активно обговорюються учасниками гри: претендентами, фахівцями, експертною групою. Відбирається один або декілька претендентів, що найбільш повно відповідають вимогам організації, і формується група із числа фахівців у кількості 3-4 чоловік. Всі інші учасники гри уважно спостерігають за ходом співбесіди, вислухують питання й відповіді двох сторін, а після закінчення бесіди беруть участь в обговоренні ходу співбесіди, оцінюють її ефективність, дотримання правил, рекомендацій, досягнення поставлених завдань.

Тест "Вибір кар'єрного шляху". Закінчите пропозицію, як Вам більше подобається:

1. Найкращий спосіб змусити людей що-небудь робити...

А - збільшити їм зарплату;

В - доручити їм те, що вони вважають нездійсненним;

С - покритикувати їх небагато;

Д - ставити їм ціпка в колеса

2. Дійсний керівник...

А - по справжньому ризикує;

В - ризикує, але обережно;

С - робить вигляд, що ризикує, а насправді робить тільки добре продумані кроки;

Д - робить всі на зло іншим.

3. Крайні керівники звичайно...

А - діють рішуче (той, хто прагне до влади, повинен користуватися моментом);

В - поведуться подібно дзеркалу, дозволяючи іншим відбивати свою енергію;

С - вважаючи підлеглих своїми кращими друзями, найбільше піклуються про демократичність правління.

4. Щоб навчитися керувати, потрібне ціле життя: смішно уявити, що хто-небудь так відразу зможе розумно й самостійно розпоряджатися...

А - сумно, але факт;

В - загалом, вірно;

С - дурниця.

5. Спосіб змусити підлеглих тріпотіти...

А - тверда віра;

В - холодний розрахунок;

С - неприємні факти з їхнього життя.

6. Досвідчений керівник досягає успіху тільки тому, що повністю зосереджено на кінцевому результаті...

А - правда;

В - неправда.

7. Позначте правильні твердження буквою "П" і помилкові - "Л".

А - гарний керівник не слухає рад і не підкоряється силі;

В - керівник не повинен допускати критику свого стилю керівництва;

С - більшість керівників не помічають характерних для себе помилок;

Д - на зборах шеф не повинен мимрити або намагатися змусити людей мовчати;

Е - чарівність керівника не залежить від його зовнішнього вигляду.

8. Гірший з керівників - це...

А - я;

В - тиха, непомітна людина;

С - той, хто не вселяє довіри.

Ключ до тесту "Вибір кар'єрного шляху"

Правильні відповіді: 1-А; 2-В; 3-С; 4-С; 5-А; 6-А; 7-...; 8-С.

Кожна правильна відповідь дає Вам 10 очок. Пом'ятайте, що щодо сьомого питання зараховуються тільки відповіді з позначкою "ложно".

Ви набрали 60-80 очок. Ви блискучий керівник, матеріально забезпечені, незалежні, рішучі, але не необачні, турботливі, однак не зануда. Ви вмієте виявити й розкрити кращі якості в інших. Ваші підлеглі підуть за Вами на край світу.

20-50 очок. Ви сильні й інтелігентні, але однаково добре почуваете себе і як керівник, і як підлеглий. Навколишні цінують Ваші оригінальні ідеї, і Ви частенько й не без підстав виявляєте себе в центрі подій. Вам не хочеться відповідати за чужі успіхи й невдачі, але вже якщо довелося покомандувати, то Ви робите це відмінно.

Менше 20 очків. Вам краще повільно й поодиноці просуватися вперед або працювати "під початком" тактовного й досвідченого керівника. Постійні зіткнення із чужими бажаннями й проблемами обтяжують і дратують Вас. Ви надійний підлеглий, але керувати не любите й не вмієте.

Тест "Визначення ступеня мотивації особистості до успіху" Відповідайте "так" або "ні" на наступні питання.

1. Коли є вибір між двома варіантами, його краще зробити швидше, ніж відкласти на певний час?
2. Я легко дратуюся, коли помічаю, що не можу на всі 100% виконати завдання.
3. Коли я працюю, це виглядає так, начебто я все ставлю на карту.
4. Коли виникає проблемна ситуація, я найчастіше приймаю рішення одним з останніх.
5. Коли в мене два дні підряд немає справи, я втрачаю спокій.
6. У деякі дні мої успіхи нижче середніх.
7. Стосовно себе я більше строгий, чніж стосовно інших.
8. Я більше доброзичливий, ніж інші.

9. Коли я відмовляюся від важкого завдання, те потім суворо засуджую себе, тому що знаю, що, виконуючи його, я домігся б успіху.
10. У процесі роботи я маю потребу в невеликих паузах для відпочинку.
11. Ретельність - це не основна моя мрія.
12. Мої досягнення в праці не завжди однакові.
13. Мене більше цікавить інша робота, ніж та, котрою я зайнятий.
14. Осудження мене стимулює сильніше, ніж похвала.
15. Я знаю, що мої колеги вважають мене діловою людиною.
16. Перешкоди роблять мої рішення більш твердими.
17. У мені легко розбудити честолюбство.
18. Коли я працюю без натхнення, це звичайно помітно.
19. При виконанні роботи я не розраховую на допомогу інших.
20. Іноді я відкладаю те, що повинен був зробити зараз.
21. Потрібно покладатися тільки на самого себе.
22. У житті мало речей більше важливих, ніж гроші.
23. Завжди, коли я маю виконати завдання, я ні про що інше не думаю.
24. Я менш честолюбний, ніж багато інших.
25. Наприкінці відпустки я звичайно радуюся, що незабаром вийду на роботу.
26. Коли я розташований до роботи, я роблю її краще й кваліфікованіше, ніж інші.
27. Мені простіше й легше спілкуватися з людьми, які можуть завзято працювати.
28. Коли в мене немає справ, я почуваю, що мені не по собі.
29. Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше, ніж іншим.
30. Коли мені доводиться приймати рішення, я намагаюся робити це якнайкраще.
31. Мої друзі іноді вважають мене ледачим.
32. Мої успіхи якоюсь мірою залежать від моїх колег.
33. Безглуздо протидіяти волі керівника.
34. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.
35. Коли щось не ладиться, я нетерплячий.
36. Я звичайно звертаю мало уваги на свої досягнення.
37. Коли я працюю разом з іншими, я досягаю більших результатів, ніж інші.
38. Багато чого, за що я беруся, я не доводжу до кінця.
39. Я заздрю людям, які не дуже завантажені роботою.
40. Я не заздрю тим, хто прагне до влади й положення.
41. Коли я впевнений, що знаходжусь на правильному шляху, для доказу своєї правоти я вживаю крайні заходи.

Ключ до тесту "Визначення ступеня мотивації особистості до успіху"

Оцініть результати.

Поставте собі по одному балі:

за кожен відповідь "так" на питання № 2,3,4,5,7, 8,9,10,14,15,16,17, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30,32, 37,41; і за кожен відповідь "ні" на питання № 6,13,18, 20,24,31, 36,38,39.

32-28 балів. У Вас дуже сильна мотивація до успіху, Ви завзяті в досягненні мети, готові перебороти будь-які перешкоди.

27-15 балів. У Вас середня мотивація до успіху, така ж, як у більшості людей. Прагнення до мети приходять до Вас у формі припливів і відливів. Часом Вам хочеться все кинути, тому що Ви вважаєте, що ціль, до якої Ви прагнете, недосяжна.

14-0 балів. Мотивація до успіху у Вас досить слабка, Ви задоволені собою й своїм положенням. На роботі "не горите", переконані, що незалежно від Ваших зусиль все піде своєю чергою.

Тема 8 ОПЛАТА ПРАЦІ

- 8.1. Система організації оплати праці. Структура, розмір і основні функції заробітної плати.
- 8.2. Форми й системи оплати праці.
- 8.3. Безтарифна система оплати праці.
- 8.4. Мотивація праці.

***Мета** - розглянути систему організації оплати праці, номінальну й реальну заробітну плату, структуру й склад заробітної плати, функції, доплати й надбавки, відрядну, погодинну й безтарифну систему оплати праці; мотивацію праці, методи й моделі мотивації.*

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. Що представляє собою індивідуальний сукупний дохід?
2. Розкрийте поняття "заробітна плата".
3. Що представляє собою показник "номінальна заробітна плата" і в яких випадках він використовується?
4. Які обов'язкові відрахування включає номінальна заробітна плата?
5. У чому відмінність номінальної заробітної плати від реальної?
6. Розкрийте соціально-економічну сутність, нові властивості, основні функції й механізм регулювання заробітної плати.
7. У чому полягає державно-договірне регулювання оплати праці в Україні?
8. У яких документах фіксуються умови й порядок оплати праці на конкретному підприємстві?
9. З яких елементів складається структура заробітної плати?
10. У чому розходження між надбавками й преміями?
11. Перелічіть види й розміри доплат і надбавок. Яку функцію вони покликані виконувати?
12. Дайте визначення економічному показнику "мінімальна заробітна плата".
13. Які економічні показники лежать в основі методики визначення розміру мінімальної заробітної плати?
14. У чому полягає економічний зміст і головне завдання показника "мінімальна заробітна плата"?
15. Розкрийте зміст і роль показника "прожитковий мінімум"?
16. Коли був прийнятий Закон України "Про прожитковий мінімум"?
17. Дайте визначення прожитковому мінімуму відповідно до Закону України "Про прожитковий мінімум".
18. Який метод розрахунку застосовується при встановленні величини показника "прожитковий мінімум"?
19. Який порядок установа й завершення прожиткового мінімуму в Україні?
20. Наскільки науково обґрунтований і реальний розмір прожиткового мінімуму в Україні? Яким, на Ваш погляд, він повинен бути?
21. Що Ви знаєте про рекомендації МОТ у відношенні мінімальної заробітної плати?
22. Що Ви знаєте про процедуру встановлення й механізм перегляду мінімальної заробітної плати в зарубіжних країнах?
23. Як визначається середньомісячна (за рік) заробітна плата працівників у галузях економіки України?
24. У яких випадках виникає необхідність розрахування середньої заробітної плати?
25. Для чого потрібний і що характеризує показник "рівень заробітної плати"?
26. Від чого залежить реальний рівень заробітної плати в масштабі економіки країни?

27. Що потрібно враховувати при порівнянні рівня заробітної плати в різних країнах?
28. Рівень життя працівника залежить, на Ваш погляд, від розміру його заробітної плати або від його сукупного доходу?
29. Які істотні зміни перетерпіла організація заробітної плати в Україні?
30. Що являє собою форма оплати праці?
31. Що таке системи оплати праці?
32. Скільки Ви знаєте систем погодинної оплати праці, і які?
33. Дайте визначення терміна "посадовий оклад".
34. Охарактеризуйте кожну із систем погодинної оплати праці.
35. У чому особливість почасово-преміальної системи оплати праці з нормованим завданням?
36. Яка методика розрахунку почасово-преміальної системи оплати праці з нормованим завданням?
37. Що розуміється під відрядною формою оплати праці?
38. По яких ознаках диференціюється відрядна система оплати праці?
39. Охарактеризуйте кожну із систем відрядної форми оплати праці.
40. Що таке "розцінка"?
41. Як визначається загальний відрядний заробіток по простій відрядній системі оплати праці?
42. За якою методикою можна визначити загальний відрядно-прогресивний заробіток робітника?
43. У яких випадках доцільно застосовувати відрядно-прогресивну систему оплати праці?
44. Для якої категорії промислово-виробничого персоналу підприємства застосовується непряма відрядна система оплати праці?
45. Яка мета застосування непрямої відрядної системи оплати праці?
46. Як визначити розмір заробітної плати по акордній системі оплати праці?
47. У чому основне розходження відрядної й погодинної форм оплати праці? Яка з них не перебуває в прямій залежності від ступеня інтенсивності праці?
48. У чому полягає особливість безтарифної системи оплати праці.
49. Що таке мотивація праці?
50. Охарактеризуйте моделі мотивації.
51. Які методи мотивації існують.

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Система організації оплати праці здійснюється на підставі:

- 1) законодавчих і інших нормативних актів;
- 2) генеральної угоди на державному рівні;
- 3) галузевих, регіональних угод;
- 4) колективних і трудових договорів;
- 5) всі відповіді вірні.

2. Номінальна заробітна плата- це:

- 1) винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, що за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану їм роботу;
- 2) нарахування працівникам у грошовій і натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу, премії, доплати, надбавки, а також інші види оплати за невідпрацьований час;
- 3) ті кошти, на які існує працівник і члени його родини, що перебувають на його утриманні;

4) розподіл суми нарахованого фонду оплати праці за рік на середньорічну чисельність працівників і 12 місяців.

3. Реальна заробітна плата - це:

- 1) винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, що за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану їм роботу;
- 2) нарахування працівникам у грошовій і натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу, премії, доплати, надбавки, а також інші види оплати за невідпрацьований час;
- 3) ті кошти, на які існує працівник і члени його родини, що перебувають на його утриманні;
- 4) розподіл суми нарахованого фонду оплати праці за рік на середньорічну чисельність працівників і 12 місяців.

4. Середньомісячна заробітна плата- це:

- 1) винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, що за трудовим договором власник або уповноважений їм орган виплачує працівникові за виконану їм роботу;
- 2) нарахування працівникам у грошовій і натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу, премії, доплати, надбавки, а також інші види оплати за невідпрацьований час;
- 3) ті кошти, на які існує працівник і члени його родини, що перебувають на його утриманні;
- 4) розподіл суми нарахованого фонду оплати праці за рік на середньорічну чисельність працівників і 12 місяців.

5. Заробітна плата - це:

- 1) винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, що за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану їм роботу;
- 2) нарахування працівникам у грошовій і натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу, премії, доплати, надбавки, а також інші види оплати за невідпрацьований час;
- 3) ті кошти, на які існує працівник і члени його родини, що перебувають на його утриманні;
- 4) розподіл суми нарахованого фонду оплати праці за рік на середньорічну чисельність працівників і 12 місяців.

6. Основна заробітна плата - це:

- 1) винагорода за роботу понад установлені норми, за трудові успіхи, винахідливість і особливі умови праці, включаючи доплати, надбавки, гарантійні й компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством, премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій;
- 2) винагорода за виконану роботу у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робочих і посадових окладів для службовців відповідно до встановлених норм праці;
- 3) винагорода за підсумками роботи за рік, премії по спеціальних системах і положеннях, а також інші грошові і матеріальні виплати, не передбачені актами чинного законодавства або такі, які сплачуються понад установлені зазначеними актами норми.

7. Додаткова заробітна плата - це:

- 1) винагорода за виконану роботу у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робочих і посадових окладів для службовців відповідно до встановлених норм праці;
- 2) винагорода за роботу понад установлені норми, за трудові успіхи, винахідливість і особливі умови праці, включаючи доплати, надбавки, гарантійні й компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством, премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій;
- 3) винагорода за підсумками роботи за рік, премії по спеціальних системах і положеннях, а також інші грошові і матеріальні виплати, не передбачені актами чинного законодавства або такі, які сплачуються понад установлені зазначеними актами норми.

8. Основні функції заробітної плати:

- 1) економічна;
- 2) відтворювальна;
- 3) соціальна;
- 4) регулююча;
- 5) стимулююча.

9. Мінімальна заробітна плата - це:

- 1) вартісна величина набору продуктів харчування, достатня для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, а також мінімального набору непродовольчих товарів і мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особи;
- 2) винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, що за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану їм роботу;
- 3) законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму праці (обсяг робіт);
- 4) ті кошти, на які існує працівник і члени його родини, що перебувають на його утриманні;
- 5) нарахування працівникам у грошовій і натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу, премії, доплати, надбавки.

10. Прожитковий мінімум - це:

- 1) винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, що за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану їм роботу;
- 2) ті кошти, на які існує працівник і члени його родини, що перебувають на його утриманні;
- 3) вартісна величина набору продуктів харчування, достатня для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, а також мінімального набору непродовольчих товарів і мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особи;
- 4) нарахування працівникам у грошовій і натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу, премії, доплати, надбавки;
- 5) законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму праці (обсяг робіт).

11. *Формою оплати праці слід вважати:*

- 1) загальноприйняту методику визначення у вартісному (грошовому) вираженні розміру компенсації витрат праці з обліком її кількісно-якісних характеристик;
- 2) установлену послідовність взаємозалежних обчислень по нарахуванню заробітку різним категоріям трудящих;
- 3) модель здійснення взаємозв'язку оплати з витратами й результатами праці.

12. *Системою оплати праці варто вважати:*

- 1) модель здійснення взаємозв'язку оплати з витратами й результатами праці;
- 2) установлену послідовність взаємозалежних обчислень по нарахуванню заробітку різним категоріям трудящих;
- 3) загальноприйняту методику визначення у вартісному (грошовому) вираженні розміру компенсації витрат праці з обліком її кількісно-якісних характеристик.

13. *При погодинній системі оплати праці:*

- 1) заробіток всіх працівників підприємства від директора до робітника являє собою частку працівника у фонді оплати праці всього підприємства або окремого підрозділу;
- 2) заробіток робітникові нараховується за кожну одиницю виробленої продукції (виконаного обсягу робіт) по відрядній розцінці, що розраховується виходячи з тарифної ставки, що відповідає розряду даного виду робіт, і встановленої норми виробітку (часу);
- 3) заробіток конкретному робітникові нараховується відповідно до його тарифної ставки або посадового окладу за роботу (результати праці), виконану відповідно до посадових обов'язків (посадової інструкції) протягом фактично відпрацьованого в конкретних умовах праці робочого часу.

14. *При відрядній формі оплати праці:*

- 1) заробіток конкретному робітникові нараховується відповідно до його тарифної ставки або посадового окладу за роботу (результати праці), виконану відповідно до посадових обов'язків (посадової інструкції) протягом фактично відпрацьованого в конкретних умовах праці робочого часу;
- 2) заробіток робітникові нараховується за кожну одиницю зробленої продукції (виконаного обсягу робіт) по відрядній розцінці, що розраховується виходячи з тарифної ставки, що відповідає розряду даного виду робіт, і встановленої норми виробітку (часу);
- 3) заробіток всіх працівників підприємства від директора до робітника являє собою частку працівника у фонді оплати праці всього підприємства або окремого підрозділу.

15. *Характерною її особливістю є те, що праця робітника в межах установленої вихідної норми (бази) оплачується за прямими розцінками, а понад вихідну базу, по підвищеним - це система оплати праці:*

- 1) почасово-преміальна;
- 2) відрядно-преміальна;
- 3) відрядно-прогресивна;
- 4) непряма відрядна;
- 5) проста-погодинна.

16. *Розмір заробітної плати робітника або групи робітників визначається за весь обсяг якісно виконаної роботи в цілому, а не за кожний виріб або операцію окремо - це система оплати праці:*

- 1) почасово-преміальна;
- 2) відрядно-преміальна;

- 3) відрядно-прогресивна;
- 4) непряма відрядна система;
- 5) акордна система.

17. Безтарифна система оплати праці враховує:

- 1) коефіцієнт трудової участі;
- 2) кількість виготовлених виробів;
- 3) кваліфікаційний рівень працівника;
- 4) обсяг виконаних робіт;
- 5) фактично відпрацьований час.

18. Прямі (економічні) методи мотивації включають:

- 1) відрядну й погодинну оплату;
- 2) пільгове харчування й путівки;
- 3) гнучкі робочі графіки й просування по службовим сходам;
- 4) доплати й надбавки;
- 5) оплата навчання.

19. Непрямі (економічні) методи мотивації включають:

- 1) відрядну й погодинну оплату;
- 2) пільгове харчування й путівки;
- 3) гнучкі робочі графіки й просування по службовим сходам;
- 4) доплати й надбавки;
- 5) оплата навчання.

20. Негрошові методи мотивації включають:

- 1) відрядну й погодинну оплату;
- 2) пільгове харчування й путівки;
- 3) гнучкі робочі графіки й просування по службовим сходам;
- 4) доплати й надбавки;
- 5) оплата навчання.

ПРАКТИЧНА РОБОТА

На підставі вихідних даних визначити:

- 1) річний фонд основної й додаткової заробітної плати водіїв;
  - 2) середньомісячну заробітну плату одного водія.
- Вихідні дані для розрахунку подані у додатку 4.

Тема 9 ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ

- 9.1. Продуктивність праці, її сутність.
- 9.2. Методи виміру продуктивності праці.
- 9.3. Фактори й резерви росту продуктивності праці.
- 9.4. Трудомісткість.
- 9.5. Нормування праці, види норм.
- 9.6. Методи нормування праці.
- 9.7. Зайнятість.
- 9.8. Безробіття.

Мета - розкрити економічну сутність категорії "продуктивність праці", розглянути основні методи виміру продуктивності праці, класифікацію факторів і резервів росту продуктивності праці; розглянути нормування праці й види норм, методи визначення норм; питання зайнятості й безробіття.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. Розкрийте поняття "продуктивність праці".
2. Як визначається величина продуктивності праці?
3. Що служить мірою продуктивної праці?
4. По яких ознаках класифікується продуктивність праці?
5. Що таке "виробіток" і як він класифікується залежно від тривалості різних складових робочого часу або одиниці виміру робочого часу?
6. Як розраховується й у яких одиницях вимірюється показник продуктивності індивідуальної праці?
7. Розмежуйте показники: індивідуальна продуктивність праці, продуктивність праці підприємства, галузева продуктивність праці, суспільна продуктивність праці.
8. Як обчислюється середньогодинний, середньоденний й середньорічний виробіток? Який їхній взаємозв'язок?
9. Продуктивність праці вимірюється по витратах індивідуальної (живої) або упредметненої (минулої) праці?
10. Розкрийте економічну сутність показника "продуктивність суспільної праці".
11. Який виробіток найбільше об'єктивно характеризує динаміку продуктивності праці на підприємстві й чому?
12. Які організації в Україні й інших країнах займаються розробкою й проведенням політики в сфері підвищення продуктивності праці?
13. Що являють собою фактори росту продуктивності праці й, у яких формах вони проявляються?
14. Що являє собою класифікація факторів росту продуктивності праці?
15. Що являє собою норма часу, які види норм до неї належать?
16. Які витрати робочого часу належать до нормованих?
17. Що таке "норма виробітку" і яким способом її можна визначити?
18. Яким чином проявляється загальна тенденція росту продуктивності праці?
19. Дайте визначення резервам росту продуктивності праці й перелічіть їх.
20. У чому розходження між абсолютною й відносною економією витрат праці?
21. У які групи можна об'єднати резерви росту продуктивності праці?
22. У чому основна відмінність поточних резервів росту продуктивності праці від перспективних?
23. Що таке трудомісткість продукції й, у яких одиницях вона вимірюється?
24. Чи є величини трудомісткості продукції й продуктивної сили праці обернено пропорційними?
25. Які види трудомісткості розрізняють по: витратах праці персоналу підприємства; характеру й призначенню витрат праці; обсягу вирахування витрат праці; місцю праці?
26. Які витрати праці враховують такі види трудомісткості, як технологічна, обслуговування виробництва, виробнича, управління виробництвом, повна?
27. Що являють собою нормативний, фактичний і плановий види трудомісткості?
28. Як взаємозалежні методика розрахунку сумарної економії робочої сили й росту продуктивності праці?
29. Що розуміється під кінцевим результатом праці?

30. Що являють собою методи виміру продуктивності праці й скільки основних способів її виміру Вам відомо?
31. Охарактеризуйте сутність основних методів виміру продуктивності праці.
32. Дайте визначення поняття "безробіття" і обґрунтуйте два підходи вчених-економістів до проблеми безробіття.
33. Охарактеризуйте негативні й позитивні сторони безробіття. Які економічні й соціальні наслідки безробіття?
34. Охарактеризуйте основні риси відомих Вам видів безробіття.
35. Розкрийте зміст термінів "статус безробітного" і "підходяща робота".
36. Пояснить, у чому полягає зміст поняття "трудова зайнятість".
37. Які види трудової зайнятості населення Ви знаєте, розкрийте їхню сутність.
38. Які елементи включає в себе система регулювання трудової зайнятості населення?

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Величина продуктивності праці визначається:

- 1) відношенням кількості виробленої продукції до величини витраченого часу;
- 2) відношенням обсягу матеріальних благ до витрат праці тієї чисельності працівників, що була задіяна в даному процесі;
- 3) відношенням кількості виробленої продукції до витрат праці тієї чисельності працівників, що була задіяна в даному процесі;
- 4) відношенням обсягу вироблених послуг до величини витраченого робочого часу;
- 5) всі відповіді вірні.

2. Продуктивність праці - це:

- 1) проблема кожної конкретної компанії, фірми, підприємства;
- 2) результат діяльності робочої сили в сфері національного виробництва;
- 3) маса створених товарів або наданих послуг;
- 4) всі відповіді вірні.

3. Індивідуальна продуктивність праці - це:

- 1) продуктивність праці на ділянці, у цеху, на підприємстві, у галузі;
- 2) продуктивність праці окремого працівника, одного робітника;
- 3) ефективність використання людських ресурсів суспільства на рівні держави.

4. Локальна продуктивність праці - це:

- 1) продуктивність праці окремого працівника, одного робітника;
- 2) продуктивність праці на ділянці, у цеху, на підприємстві, у галузі;
- 3) ефективність використання людських ресурсів суспільства на рівні держави.

5. Суспільна продуктивність праці - це:

- 1) продуктивність праці окремого працівника, одного робітника;
- 2) ефективність використання людських ресурсів суспільства на рівні держави;
- 3) відношення реального ВВП до чисельності зайнятих в економіці;
- 4) продуктивність праці на ділянці, у цеху, на підприємстві, у галузі.

6. Абсолютна економія витрат праці утвориться в результаті:

- 1) зменшення обсягу виробництва в меншій мірі, ніж зменшення чисельності працюючих;
- 2) зменшення чисельності працюючих при незмінному обсязі виробництва;
- 3) збільшення обсягу виробництва при незмінній чисельності працюючих;

4) збільшенні чисельності працюючих в меншій мірі, ніж збільшення обсягу виробництва.

7. Відносна економія витрат праці утвориться в результаті:

- 1) зменшення чисельності працюючих при незмінному обсязі виробництва;
- 2) збільшення обсягу виробництва при незмінній чисельності працюючих;
- 3) зменшенні обсягу виробництва в меншій мірі, ніж зменшення чисельності працюючих;
- 4) збільшенні чисельності працюючих в меншій мірі, ніж збільшення обсягу виробництва.

8. Трудомісткість продукції - це:

- 1) відношення кількості виробленої продукції до величини витраченого часу;
- 2) відношення кількості виробленої продукції до витрат праці тієї чисельності працівників, що була задіяна в даному процесі;
- 3) сума всіх витрат живої праці (робочого часу) на виробництво одиниці продукції (у натуральному вираженні);
- 4) відношення обсягу матеріальних благ до витрат праці тієї чисельності працівників, що була задіяна в даному процесі.

9. По складу трудових витрат персоналу підприємства розрізняють наступні види трудомісткості:

- 1) технологічну, обслуговування виробництва, управління виробництвом;
- 2) окремої операції, деталі, виробу, партії виробів, валової продукції;
- 3) заводську, цехову, бригадну, окремого робітника;
- 4) нормативну, фактичну, планову.

10. По обсягу розрахування витрат праці розрізняють наступні види трудомісткості:

- 1) технологічну, обслуговування виробництва, управління виробництвом;
- 2) заводську, цехову, бригадну, окремого робітника;
- 3) нормативну, фактичну, планову;
- 4) окремої операції, деталі, виробу, партії виробів, валової продукції.

11. По місцю докладення праці розрізняють наступні види трудомісткості:

- 1) технологічну, обслуговування виробництва, управління виробництвом;
- 2) окремої операції, деталі, виробу, партії виробів, валової продукції;
- 3) заводського, цехового, бригадну окремого робітника;
- 4) нормативну, фактичну, планову.

12. По характеру й призначенню витрат праці розрізняють наступні види трудомісткості:

- 1) технологічну, обслуговування виробництва, управління виробництвом;
- 2) нормативну, фактичну, планову;
- 3) заводську, цехову, бригадну, окремого робітника;
- 4) окремої операції, деталі, виробу, партії виробів, валової продукції.

13. Витрати часу одного або декількох робітників, необхідні на виконання одиниці роботи - це:

- 1) норма чисельності;
- 2) норма трудомісткості операції;
- 3) норма виробітку;

- 4) норма обслуговування;
- 5) норма керованості.

14. Кількість одиниць продукції в натуральному вираженні, що повинне бути виготовлене одним або групою робітників в одиницю часу - це:

- 1) норма чисельності;
- 2) норма трудомісткості операції;
- 3) норма виробітку;
- 4) норма обслуговування;
- 5) норма керованості.

15. Необхідна кількість одиниць устаткування (верстатів), робочих місць, одиниць виробничої площі й інших виробничих об'єктів і площ, закріплених для обслуговування за одним робітником або групою робітників - це:

- 1) норма чисельності;
- 2) норма трудомісткості операції;
- 3) норма виробітку;
- 4) норма обслуговування;
- 5) норма керованості.

16. Чисельність працівників певного професійно-кваліфікаційного складу, необхідних для виконання відповідних обсягів робіт або для обслуговування одного або декількох конкретних об'єктів - це:

- 1) норма чисельності;
- 2) норма трудомісткості операції;
- 3) норма виробітку;
- 4) норма обслуговування;
- 5) норма керованості.

17. Зайнятість - це:

- 1) фізична й розумова діяльність громадян працездатного віку;
- 2) складне соціально-економічне явище, що виражається в невідповідності між попитом на робочу силу і її пропозицією на ринку праці;
- 3) складне соціально-економічне явище, у результаті якого частина працездатного населення не має постійної роботи;
- 4) діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб що, як правило, приносить їм доход у грошовій або іншій формі у вигляді заробітної плати, утримання, додаткових пособій.

18. Безробіття - це:

- 1) фізична й розумова діяльність громадян працездатного віку;
- 2) складне соціально-економічне явище, що виражається в невідповідності між попитом на робочу силу і її пропозицією на ринку праці;
- 3) діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб що, як правило, приносить їм доход у грошовій або іншій формі у вигляді заробітної плати, утримання, додаткових пособій;
- 4) складне соціально-економічне явище, у результаті якого частина працездатного населення не має постійної роботи.

19. Трудова зайнятість - це:

- 1) діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб що, як правило, приносить їм доход у грошовій або іншій формі у вигляді заробітної плати, утримання, додаткових пособій;
- 2) фізична й розумова діяльність громадян працездатного віку;
- 3) складне соціально-економічне явище, що виражається в невідповідності між попитом на робочу силу і її пропозицію на ринку праці;
- 4) складне соціально-економічне явище, у результаті якого частина працездатного населення не має постійної роботи.

20. До категорії безробітного населення належать:

- 1) працездатні громадяни у віці 15-70 років;
- 2) працездатні громадяни, які перебувають без роботи;
- 3) працездатні громадяни, які готові негайно приступитися до роботи;
- 4) працездатні громадяни, які активно шукали роботу;
- 5) працездатні громадяни, які намагалися організувати свою справу.

ПРАКТИЧНА РОБОТА

На підставі вихідних даних визначити:

- 1 продуктивність праці в натуральних, умовно-натуральних і вартісних вимірниках;
  - 2 зміну продуктивності праці за рахунок скорочення трудомісткості виконуваних робіт; вивільнення працівників за рахунок впровадження заходів щодо наукової організації праці; за рахунок скорочення втрат робочого часу;
  - 3 визначення залежності між зміною чисельності й продуктивності праці.
- Вихідні дані представлені у додатку 5.

**Тема 10 ОБЛІК ВИТРАТ НА ВИКОНАННЯ РОБІТ ТА ПОСЛУГ,
СОБІВАРТІСТЬ ПЕРЕВЕЗЕНЬ**

- 10.1. Розкриття поняття витрати, витрати, збитки, вартість, собівартість.
- 10.2. Види витрат і їхня класифікація.
- 10.3. Структура й калькулювання собівартості перевезень на автомобільному транспорті. Розрахунок статей витрат.
- 10.4. Шляхи зниження собівартості.

***Мета** - розкрити сутність понять "витрати", "збитки", "вартість", "собівартість", визначити види витрат, їхню класифікацію. Розглянути структуру собівартості витрат на перевезення автомобільного транспорту. Постійні, змінні статті витрат і їхній розрахунок. Шляхи й напрямки зниження собівартості.*

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. Розкрийте соціально - економічну сутність терміна "витрати".
2. Розкрийте сутність поняття "збитки".
3. У чому сутність і розходження понять "витрати", "собівартість" і "збитки"?
4. Що є елементами витрат?

5. Що належить до об'єкта витрат?
6. Розкрийте сутність поняття "витрати".
7. Які види витрат Ви знаєте?
8. Перелічите існуючі види витрат.
9. У чому сутність і розходження понять "собівартість" і "вартість"?
10. Поясніть в чому відмінність терміна "собівартість продукції" і "собівартість промислової продукції"?
11. Які види витрат Ви знаєте?
12. Що таке класифікація витрат?
13. По яких ознаках класифікуються витрати підприємства?
14. По яких ознаках класифікуються витрати на виробництво?
15. Які елементи класифікації витрат Вам відомі?
16. Що містить у собі повна собівартість продукції?
17. Як визначити собівартість одиниці продукції?
18. Що характеризує структуру собівартості?
19. Які витрати, залежно від принципу призначення, Ви знаєте?
20. Як підрозділяються витрати виробництва залежно від способів включення їх у вартість окремих видів продукції?
21. Обґрунтуйте свою точку зору щодо відмінностей постійних і змінних витрат.
22. Які Ви знаєте витрати залежно від їхньої ролі в процесі виробництва.
23. Які статті витрат включаються в собівартість реалізованої продукції?
24. Що входить до складу прямих матеріальних витрат?
25. Що відносять до витрат на оплату праці?
26. Які витрати включаються до складу загальноновиробничих?
27. Хто встановлює перелік і склад перемінних і постійних загальноновиробничих витрат?
28. Виконайте розрахунок статей витрат "Фонд оплати праці", "Відрахування в бюджет".
29. Виконайте розрахунок статей витрат "Автомобільне паливо, мастильні й експлуатаційні матеріали".
30. Виконайте розрахунок статті витрат "Автомобільні шини".
31. Що необхідно врахувати при розрахунку статті витрат "Витрати на технічне обслуговування й ремонт рухомого складу".
32. Виконайте розрахунок статті витрат "Амортизаційні відрахування".
33. Як виконати розрахунок статей витрат "Податки й збори", "Загальногосподарські витрати".
34. Перелічите основні напрямки зниження собівартості перевезень.

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Витрати - це:

- 1) зменшення матеріальних і грошових ресурсів у результаті перевищення витрат над доходами;
- 2) витрачена на щось сума, витрати;
- 3) сума витрат, понесених у процесі господарської діяльності;
- 4) грошове вираження поточних витрат на виробництво й реалізацію продукції, частина вартості;
- 5) зменшення засобів підприємства або збільшення його зобов'язань, які виникають у процесі господарської діяльності з метою одержання прибутку й приводять до зменшення величини власного капіталу.

2. За формулою $\frac{H_{кмЛобщ}}{100} + \frac{H_{ткм}}{100} W_{общ}$ можна визначити:

- 1) потребу в паливі для автомобілів самоскидів;
- 2) потребу в паливі для бортових автомобілів;
- 3) витрати на шини;
- 4) витрати на паливо для бортових автомобілів;
- 5) витрати на паливо для автомобілів самоскидів.

3. **Збитки - це:**

- 1) зменшення матеріальних і грошових ресурсів у результаті перевищення витрат над доходами;
- 2) витрачена на щось сума, витрати;
- 3) сума витрат, понесених у процесі господарської діяльності;
- 4) грошове вираження поточних витрат на виробництво й реалізацію продукції, частина вартості;
- 5) зменшення засобів підприємства або збільшення його зобов'язань, які виникають у процесі господарської діяльності з метою одержання прибутку й приводять до зменшення величини власного капіталу.

3. За формулою $\frac{H_{кмЛобщ}}{100} + H_{езд} \cdot N_{езд}$ можна визначити:

- 1) потребу в паливі для автомобілів самоскидів;
- 2) потребу в паливі для бортових автомобілів;
- 3) витрати на шини;
- 4) витрати на паливо для бортових автомобілів;
- 5) витрати на паливо для автомобілів самоскидів.

5. **Вартість - це:**

- 1) зменшення матеріальних і грошових ресурсів у результаті перевищення витрат над доходами;
- 2) витрачена на щось сума, витрати;
- 3) сума витрат, понесених у процесі господарської діяльності;
- 4) грошове вираження поточних витрат на виробництво й реалізацію продукції, частина вартості;
- 5) виражена в грошах цінність чогось або або величина витрат на щось.

6. **Собівартість - це:**

- 1) зменшення матеріальних і грошових ресурсів у результаті перевищення витрат над доходами;
- 2) витрачена на щось сума, витрати;
- 3) сума витрат, понесених у процесі господарської діяльності;
- 4) грошове вираження поточних витрат на виробництво й реалізацію продукції, частина вартості;
- 5) зменшення засобів підприємства або збільшення його зобов'язань, які виникають у процесі господарської діяльності з метою одержання прибутку й приводять до зменшення величини власного капіталу.

7. **До постійного належать витрати, величина яких:**

- 1) однакова для різних видів продукції;
- 2) практично не залежить від зміни обсягу товарообігу;
- 3) постійна на одиницю продукції.

8. *Перемінні витрати - це витрати, величина яких:*

- 1) відноситься безпосередньо на собівартість певного виду продукції (робот, послуг) за прямим призначенням і залежить від зміни обсягу виробництва;
- 2) залежить від продуктивності праці;
- 3) нестабільна в часі.

9. *По даній формулі $\frac{З}{ВП}$, визначається:*

де $З$ - всі витрати на виробництво й реалізацію продукції;
 $ВП$ - валовий випуск продукції.

10. *Залежно від зміни обсягу виробництва всі витрати підрозділяються на:*

- 1) постійні й перемінні;
- 2) прямі й непрямі;
- 3) основні й накладні;
- 4) виробничі й невиробничі.

11. *За принципом призначення всі витрати розділяються на:*

- 1) постійні й змінні;
- 2) прямі й непрямі;
- 3) основні й накладні;
- 4) виробничі й невиробничі.

12. *Залежно від способів включення у вартість всі витрати розділяються на:*

- 1) постійні й змінні;
- 2) прямі й непрямі;
- 3) основні й накладні;
- 4) виробничі й невиробничі.

13. *Залежно від ролі в процесі виробництва всі витрати підрозділяються на:*

- 1) постійні й змінні;
- 2) прямі й непрямі;
- 3) основні й накладні;
- 4) виробничі й невиробничі.

14. *До складу прямих матеріальних витрат включаються витрати:*

- 1) вартість сировини й основних матеріалів, які складають основну продукції, що виробляється, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів;
- 2) виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат;
- 3) витрати на управління виробництвом; амортизація основних засобів; витрати на вдосконалення технології й організації виробництва;
- 4) виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат, зокрема відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація, втрати від недостачі.

15. *До складу витрат на оплату праці включаються:*

- 1) витрати на управління виробництвом; амортизація основних засобів; витрати на вдосконалення технології й організації виробництва;

- 2) вартість сировини й основних матеріалів, які складають основну продукцію, що виробляється, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів;
- 3) виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат, зокрема відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація, втрати від недостачі;
- 4) виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконані робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат.

16. До виробничих відносять витрати на:

- 1) реалізацію продукції й відрахування на науково-дослідні й інші роботи, на підготовку кадрів, витрати на роботи щодо стандартизації виробів, на рекламу, на вивчення ринків збуту;
- 2) управління виробництвом; амортизацію основних засобів; витрати на вдосконалення технології й організації виробництва;
- 3) сировину, матеріали, паливо, різні види енергії, амортизаційні відрахування, заробітну плату робітників та службовців, відрахування на соціальне страхування;
- 4) втрати від браку, псування продукції, матеріалів;
- 5) виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконані робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат.

17. До невиробничих відносять витрати на:

- 1) управління виробництвом; амортизацію основних засобів; витрати на вдосконалення технології й організації виробництва;
- 2) реалізацію продукції й відрахування на науково-дослідні й інші роботи, на підготовку кадрів, витрати на роботи щодо стандартизації виробів, на рекламу, на вивчення ринків збуту;
- 3) виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконані робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат;
- 4) сировину, матеріали, паливо, різні види енергії, амортизаційні відрахування, заробітну плату робітників та службовців, відрахування на соціальне страхування;
- 5) втрати від браку, псування продукції, матеріалів.

18. Калькулювання собівартості - це:

- 1) угруповання статей витрат по видах і функціях, залежно від цільового призначення;
- 2) співвідношення окремих елементів (статей витрат) у загальних витратах;
- 3) розрахунок складових собівартості одиниці виробу;
- 4) визначення мінімально можливої ціни.

19. Структура собівартості - це:

- 1) співвідношення окремих елементів (статей витрат) у загальних витратах;
- 2) угруповання статей витрат по видах і функціях, залежно від цільового призначення;
- 3) визначення мінімально можливої ціни;
- 4) розрахунок складових собівартості одиниці виробу.

20. По формулі $(\frac{N_{км}L_{обц}}{100} + \frac{N_{ткм}}{100}W_{обц})C_{дл}$ можна визначити:

- 1) потребу в паливі для автомобілів самоскидів;
- 2) потребу в паливі для бортових автомобілів;
- 3) витрати на шини;
- 4) витрати на паливо для бортових автомобілів;
- 5) витрати на паливо для автомобілів самоскидів.

ПРАКТИЧНА РОБОТА

На підставі вихідних даних визначити:

- 1 загальні витрати на перевезення;
- 2 калькулювання собівартості;
- 3 питому вагу статей витрат.

Вихідні дані представлені у додатку 6.

Тема 11 ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

- 11.1. Сутність і види доходів.
- 11.2. Сутність і види прибутку.
- 11.3. Рентабельність виробництва.

Мета - розглянути сутність понять "доходи", "прибуток", "рентабельність".

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. Опишіть коло питань, що становлять зміст фінансово - економічної діяльності підприємства.
2. Якими показниками характеризується фінансово - економічний стан підприємства?
3. Кого й при яких обставинах цікавить фінансово - економічний стан підприємства?
4. Що служить інформаційною базою для оцінки фінансово - економічного стану підприємства?
5. Які основні загальнодоступні джерела інформації, на основі яких можна зробити висновки про фінансово - економічний стан підприємства, Ви знаєте?
6. Що характеризують підсумкові показники производственно - господарської діяльності підприємства?
7. Розкрийте економічну сутність терміна "дохо".
8. Поясніте, у чому розходження термінів "дохо", "дохо підприємства", "валовий дохо".
9. Як визначається валовий дохо (виторг), одержуваний підприємством від реалізації товару.
10. Що, відповідно до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємства", включає валовий дохо.
11. Що, відповідно до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємства", не включається до складу валового доходу.
12. По яких групах, відповідно до положення (стандарту)15 "Доходи", класифікуються доходи.
13. Поясніте, у чому полягає умова беззбитковості роботи підприємства.
14. Що необхідно знати при визначенні рівня беззбитковості?
15. Визначите узагальнюючий показник фінансових результатів діяльності підприємства.
16. Що є критерієм оцінки ефективності діяльності підприємства?
17. У результаті чого утворюється прибуток і як визначається його величина?
18. Розмежуйте поняття: "прибуток загальний", "прибуток балансовий", "прибуток від реалізації", "прибуток чистий".
19. Які джерела одержання прибутку Ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
20. Які завдання необхідно вирішити підприємству для одержання максимального прибутку?
21. Як визначити прибуток?

22. Які види прибутку використовують при визначенні продажної ціни.
23. Розкрийте зміст терміну "рентабельність".
24. Які види рентабельності виробництва існують?
25. У чому відмінність загальної й чистої рентабельності виробництва?
26. Визначите рентабельність продукції.

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Фінансово - економічний стан підприємства характеризується такими показниками:

- 1) дохід і прибуток;
- 2) рентабельність;
- 3) оборотність капіталу й фінансова стійкість;
- 4) динамікою структури джерел фінансування й здатністю розраховуватися по боргових зобов'язаннях;
- 5) всі відповіді вірні.

2. Основними загальнодоступними джерелами інформації, на основі якої можна судити про фінансово - економічну діяльність підприємства є:

- 1) баланс;
- 2) річний звіт про діяльності підприємства;
- 3) звіт про фінансові результати;
- 4) звіт про рух грошових коштів;
- 5) перспективний план розвитку підприємства.

3. Рівень витрат виробництва залежить від:

- 1) прогресивності виробничого процесу;
- 2) технології випуску продукції;
- 3) організаційної структури управління підприємством;
- 4) кваліфікації персоналу;
- 5) техніко - технологічної бази підприємства.

4. Дохід підприємства це:

- 1) загальна сума доходу платника податків від всіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах;
- 2) очищений (за винятком) від наступних після його одержання обов'язкових платежів (податків, повернення відсотків за банківський кредит тощо);
- 3) кошти, одержувані підприємствами після продажу вироблених товарів з виключенням з них матеріальних і прирівняних до них витрат;
- 4) перевищення виторгу із продажів над сукупними змінними витратами, що належать до певного рівня продажів (обсягу виробництва);
- 5) доходи, отримані у вигляді відсотків, дивідендів, страхових виплат і відшкодувань, а також роялті.

5. Валовий дохід це:

- 1) кошти, одержувані підприємствами після продажу вироблених товарів з виключенням з них матеріальних і прирівняних до них витрат;
- 2) загальна сума доходу платника податків від всіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах;

- 3) перевищення виторгу із продажів над сукупними змінними витратами, що належать до певного рівня продажів (обсягу виробництва);
- 4) очищений (за винятком) від наступних послуг його одержання обов'язкових платежів (податків, повернення відсотків за банківський кредит тощо);
- 5) доходи, отримані у вигляді відсотків, дивідендів, страхових виплат і відшкодувань, а також роялті.

6. Чистий дохід це:

- 1) очищений (за винятком) від наступних послуг його одержання обов'язкових платежів (податків, повернення відсотків за банківський кредит тощо);
- 2) кошти, одержувані підприємствами після продажу вироблених товарів з виключенням з них матеріальних і прирівняних до них витрат;
- 3) загальна сума доходу платника податків від всіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах;
- 4) доходи, отримані у вигляді відсотків, дивідендів, страхових виплат і відшкодувань, а також роялті;
- 5) перевищення виторгу із продажів над сукупними змінними витратами, що належать до певного рівня продажів (обсягу виробництва).

7. Прибуток загальний це:

- 1) різниця між загальним доходом і загальними витратами;
- 2) загальна сума прибутку за певний період, що відбивається в бухгалтерському балансі;
- 3) основний результативний показник торговельної діяльності, обчислюється як різниця між торговельною націнкою й витратами обігу.

8. Прибуток балансовий це:

- 1) основний результативний показник торговельної діяльності, обчислюється як різниця між торговельною націнкою й витратами обігу;
- 2) різниця між загальним доходом і загальними витратами;
- 3) загальна сума прибутку за певний період, що відбивається в бухгалтерському балансі.

9. Частина балансового прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків, рентних і інших платежів у бюджет це:

- 1) валовий прибуток;
- 2) валовий дохід;
- 3) оподатковуваний податком прибуток;
- 4) чистий прибуток;
- 5) прибуток сфери послуг.

10. Що є основним джерелом одержання прибутку:

- 1) активи підприємства;
- 2) монопольне положення підприємства по випуску тієї або іншої продукції;
- 3) виробнича й підприємницька діяльність;
- 4) інноваційна діяльність;
- 5) всі відповіді вірні.

11. Максимізація прибутку припускає:

- 1) збільшення обсягів виробництва;
- 2) розробку стратегії на систематичне збільшення прибутку;
- 3) скорочення чисельності персоналу;
- 4) мінімізацію витрат;

5) всі відповіді вірні.

12. Загальна рентабельність виробництва це:

- 1) відношення прибутку від реалізації продукції до її повної собівартості, а також до собівартості за винятком прямих матеріальних витрат;
- 2) відношення балансового прибутку за винятком плати за фонди, трудові й природні ресурси й платежів за банківський кредит до середньорічної вартості виробничих основних фондів і нормованих оборотних засобів;
- 3) відношення балансового прибутку до середньорічної вартості виробничих основних фондів і нормованих оборотних засобів.

13. Рентабельність продукції це:

- 1) відношення балансового прибутку до середньорічної вартості виробничих основних фондів і нормованих оборотних засобів;
- 2) відношення прибутку від реалізації продукції до її повної собівартості, а також до собівартості за винятком прямих матеріальних витрат;
- 3) відношення балансового прибутку за винятком плати за фонди, трудові й природні ресурси й платежів за банківський кредит до середньорічної вартості виробничих основних фондів і нормованих оборотних засобів.

14. По даній формулі $R = \frac{100 \cdot \Pi}{\text{ОПФ} + \text{НОС}}$ можна визначити:

- 1) загальну рентабельність;
- 2) розрахункову рентабельність;
- 3) рентабельність продукції.

де Π - балансовий прибуток;

ОПФ - середньорічна вартість основних виробничих фондів;

НОС - середньорічна вартість нормованих оборотних засобів.

15. Прибуток, як найважливіша категорія ринкових відносин, виконує певні функції:

- 1) є одним із джерел формування бюджетів різних рівнів;
- 2) має стимулюючу функцію;
- 3) характеризує економічний ефект, отриманий в результаті діяльності підприємства;
- 4) відбиває кінцевий фінансовий результат;
- 5) всі відповіді вірні.

16. Визначаючи рівень беззбитковості необхідно знати:

- 1) у яких межах можна знизити обсяг виробництва без зміни величини витрат;
- 2) у яких межах можна знизити обсяг виробництві без зміни величини прибутку;
- 3) у яких межах можна знизити розмір виручки без зміни величини витрат;
- 4) у яких межах можна знизити розмір виручки без зміни величини прибутку.

17. Запас фінансової міцності представляє суму, на яку:

- 1) підприємство може дозволити собі знизити величину прибутку, при значному зменшенні обсягів випуску продукції;
- 2) підприємство може дозволити собі знизити величину прибутку, не виходячи із зони прибутків;
- 3) підприємство може дозволити собі знизити величину прибутку підвищивши якість продукції, що випускається.

18. Максимізація прибутку припускає:

- 1) збільшення обсягів виробництва;
- 2) розробку стратегії на систематичне збільшення прибутку;
- 3) скорочення чисельності персоналу;
- 4) мінімізацію витрат;
- 5) всі відповіді вірні.

19. При визначенні продажної ціни використовують:

- 1) граничний прибуток;
- 2) обсяги виробництва;
- 3) величину витрат;
- 4) середній прибуток;
- 5) всі відповіді вірні.

20. По даній формулі $R = \frac{100(C_o - S_n)}{(S_n - S_m)}$ можна визначити:

- 1) загальну рентабельність;
- 2) розрахункову рентабельність;
- 3) рентабельність продукції.

де C_o - оптова ціна одиниці продукції;

S_n - повна собівартість одиниці продукції;

S_m - сума прямих матеріальних витрат, пов'язаних з виробництвом одиниці продукції.

ПРАКТИЧНА РОБОТА

На підставі вихідних даних визначити:

- 1 загальну суму доходів по всіх видах перевезень (відрядних, погодинних, покілометрових, пасажирських, таксомоторних);
- 2 дохідну ставку по всіх видах перевезень.

Вихідні дані надані у додатку 7.

На підставі вихідних даних, наданих у додатку 8 визначити:

- 1 загальну рентабельність;
- 2 рентабельність по чистому прибутку.

Тема 12 СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

- 12.1. Поняття податків та їх функції. Податкова система України та її структура.
- 12.2. Податок на додану вартість.
- 12.3. Податок на прибуток підприємства.

Мета – розкрити сутність податків, їх функції, класифікацію податків за різними ознаками; відобразити наукові основи побудови податкової системи та роль податків у системі державних доходів; дати характеристику податковій системі України на сучасному етапі економічного розвитку; ознайомити із структурою податкової служби України та основами і організацією податкової роботи; розкрити поняття «ухилення від сплати податків» і «перекладання податків» та вказати на фактори, що викликають небажання сплачувати податки.

Розкрити сутність непрямого оподаткування; вказати на види непрямих податків та їх ціноутворюючу роль; довести методичку включення непрямих податків в ціни товарів, робіт, послуг; дати характеристику основним елементам податку на додану вартість; довести методичку обчислення сум податку на додану вартість.

Розкрити сутність прямого оподаткування; вказати на види прямих податків та їх роль у формуванні доходів бюджету; відобразити основні податки, які регулюють доходи юридичних і фізичних осіб; дати характеристику основних елементів податку на прибуток та податку з доходів фізичних осіб; вказати про порядок утримання цих податків в бюджет та складання податкової звітності.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ Й ДИСКУСІЙ

1. Охарактеризуйте теоретичні засади побудови системи оподаткування.
2. Що являє собою податкова система країни?
3. Вкажіть класичні принципи побудови податкової системи.
4. Охарактеризуйте правову базу побудови податкової системи в Україні.
5. Назвіть принципи системи оподаткування, передбачені українським законодавством.
6. Наведіть перелік загальнодержавних податків, зборів та обов'язкових платежів.
7. Наведіть перелік місцевих податків, зборів та обов'язкових платежів.
8. В чому полягає відмінність між загальнодержавними та місцевими податками, зборами і обов'язковими платежами?
9. Назвіть платників податку на додану вартість.
10. Назвіть об'єкт оподаткування ПДВ.
11. Які операції не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість?
12. Назвіть операції, звільнені від оподаткування податком на додану вартість.
13. В чому полягає відмінність між операціями, звільненими від оподаткування, та операціями, що оподатковуються за нульовою ставкою?
14. Назвіть реквізити податкової накладної.
15. У яких випадках виписування податкової накладної не обов'язкове?
16. Назвіть особливості визначення дати виникнення податкового зобов'язання.
17. Охарактеризуйте особливості формування суми податкового кредиту платника за звітний період.
18. Хто має право застосовувати „касовий” метод нарахування податкового зобов'язання та податкового кредиту?
19. Які особливості застосування „касового” методу нарахування податкового зобов'язання та податкового кредиту?
20. Охарактеризуйте порядок сплати та відшкодування податку на додану вартість з бюджету.
21. Назвіть платників податку на прибуток.

22. Як визначається об'єкт оподаткування податком на прибуток?
23. Охарактеризуйте склад валового доходу платника.
24. Яким чином визначається скоригований валовий дохід?
25. Приведіть склад валових витрат платника податку.
26. Які особливості віднесення до складу валових витрат на по-ліпшення основних фондів?
27. Назвіть особливості включення до валових витрат на придбання товарів та інших матеріальних цінностей у разі, якщо останні придбаються у платників, які сплачують податок не за ставкою 25%?
28. Назвіть відмінності між податковим та бухгалтерським методами нарахування амортизації.
29. Назвіть норми амортизаційних відрахувань на групи основних фондів.
30. Охарактеризуйте порядок складання податкової звітності по податку на прибуток.
31. Прибуток яких підприємств звільняється від оподаткування?

ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Що таке податки?

- 1) це грошові кошти, які надходять в дохід бюджету;
- 2) це обов'язкові платежі юридичних і фізичних осіб до бюджету;
- 3) це надходження в бюджет належних сум.

2. Для чого існують податки?

- 1) для забезпечення виконання державою її функцій;
- 2) для забезпечення коштами дохідної частини бюджету;
- 3) для соціального забезпечення громадян.

3. За економічним змістом податки це:

- 1) фінансові відносини між державою і платниками податків з метою створення загальнодержавного централізованого фонду грошових коштів;
- 2) фінансові відносини між бюджетом і платниками податків;
- 3) фінансові відносини між державою і юридичними особами з метою наповнення доходів бюджету.

4. Неподаткові платежі це:

- 1) фіскальний інструмент формування доходів бюджету;
- 2) платежі, що не мають цільового призначення, для них не створено централізованого фонду і тому вони надходять в бюджет;
- 3) кошти, які не мають постійного джерела.

5. Які функції виконують податки?

- 1) розподільчу і контрольну;
- 2) розподільчу, фіскальну, регулюючу;
- 3) фіскальну, контрольну.

6. За допомогою фіскальної функції податків держава:

- 1) одержує постійні, стабільні кошти у вигляді податкових надходжень;
- 2) впливає на різні сторони діяльності платників податків;
- 3) проводить перерозподіл вартості валового національного продукту.

7. Об'єкт оподаткування це:

- 1) це предмет, який підлягає оподаткуванню;

- 2) це доходи, які підлягають оподаткуванню;
- 3) це особа, на яку законом покладено обов'язок сплачувати податок.

8. Суб'єкт податку це:

- 1) фізична або юридична особа, на яку законом покладено обов'язок сплачувати податок;
- 2) предмет, який підлягає оподаткуванню;
- 3) суб'єкти підприємницької діяльності, які мають взаємовідносини з бюджетом.

9. Що таке джерело податку?

- 1) це дохід суб'єкта, з якого сплачується податок;
- 2) це предмет, який підлягає оподаткуванню;
- 3) це майно, товари, з яких сплачується податок.

10. Що таке одиниця оподаткування?

- 1) це величина податку на одиницю оподаткування;
- 2) це одиниця виміру об'єкта податку;
- 3) це частка податку в доході платника.

11. Що таке податкова ставка?

- 1) це величина податку на одиницю оподаткування;
- 2) це частка податку в доході платника;
- 3) це одиниця виміру об'єкта податку.

12. Що таке податкові пільги?

- 1) це частка податку в доході платника;
- 2) це повне або часткове звільнення юридичних та фізичних осіб від оподаткування;
- 3) це зменшення розміру податкової ставки.

13. Хто виступає платником податку на додану вартість?

- 1) особа, яка займається виробничою діяльністю, надає послуги, виконує роботи;
- 2) особа, якщо обсяг оподатковуваних операцій з продажу товарів, робіт та послуг протягом з останніх 12-ти місяців перевищував 1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 3) суб'єкти підприємницької діяльності, які займаються певною підприємницькою діяльністю;
- 4) особа, якщо обсяг оподатковуваних операцій з продажу товарів, робіт та послуг за останніх 12-ти місяців перевищив 3600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

14. Податкове зобов'язання відповідно до Закону України «Про податок на додану вартість» це:

- 1) сума податку, яка підлягає сплаті в бюджет;
- 2) сума податку, яку платник зобов'язаний сплатити в бюджет як доплату, внаслідок проведеного перерахунку;
- 3) загальна сума податку, яка одержана (нарахована) платником податку в податковому періоді;
- 4) немає правильної відповіді.

15. Підприємство виробник реалізувало підакцизний товар. Які елементи буде включено в відпускну ціну товару?

- 1) С + П + АЗ;

- 2) С + П;
- 3) С + П + АЗ + ПДВ;
- 4) С + П + АЗ + ТОРГІВЕЛЬНА НАДБАВКА (ЗНИЖКА).

16. Що є базою оподаткування ПДВ операцій з продажу товарів?

- 1) собівартість товарів, які реалізуються (відвантажуються) покупцю;
- 2) вартість відвантажених товарів;
- 3) договірна вартість, визначена за вільними або державними цінами з урахуванням акцизного збору по підакцизних товарах, інших податків і зборів, що включаються в ціну цих товарів;
- 4) валові доходи платника.

17. Які є ставки податку на додану вартість?

- 1) 20 % і 22 %;
- 2) 15 і 30%;
- 3) 20 і 0 %;
- 4) 20 %.

18. Що таке податковий період?

- 1) це період протягом якого платник здійснював підприємницьку діяльність;
- 2) це період за який платник податку зобов'язаний проводити розрахунки податку та сплачувати його до бюджету;
- 3) це період протягом якого платник ПДВ відвантажував покупцям продукцію, виконував роботи та надавав послуги;
- 4) немає правильної відповіді.

19. Що таке валові доходи платника податку на прибуток?

- 1) це загальна сума доходу платника податку одержана від реалізації продукції основного виробництва;
- 2) це виручка від реалізації продукції, робіт послуг та доходи від позареалізаційних операцій;
- 3) це загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності отриманого протягом звітного періоду;
- 4) немає правильної відповіді.

20. Як визначається прибуток, який підлягає оподаткуванню податком?

- 1) з валового доходу слід відняти ПДВ, акцизний збір і валові витрати платника за звітний період;
- 2) це різниця між валовими доходами і валовими витратами платника за звітний період;
- 3) це різниця між скоригованим валовим доходом і валовими витратами та амортизаційними відрахуваннями;
- 4) немає правильної відповіді.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. – Х.: Одиссей, 2007. – 64с.
2. Хозяйственный кодекс Украины. – Х.: Одиссей, 2004. – 232с.
3. Развитие стратегического мышления: методики деловых игр. – К.: Всесоюзный заочный университет управления персоналом, 1991. – 145с.
4. Хизрич Р. Предпринимательство, или Как завести собственное дело и добиться успеха / Р. Хизрич, М. Питерс: пер. с англ. – М.: Прогресс, 1992. – 160с.
5. Управление персоналом организации: практикум: учебное пособие / под ред. д.э.н., проф. А.Я. Кибанова — М.: ИНФРА-М, 2001. - 296 с.
6. Гетьман О.О. Економіка підприємства: навчальний посібник / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал; М-во освіти і науки України, Дніпропетр. ун-т економіки та права. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 488с.
7. Економіка підприємства: навчальний посібник / П.В.Круш, В.І. Подвігіна, Б.М. Сердюк та інші; за заг. ред. П.В.Круша, В.І. Подвігіної, Б.М. Сердюка. – К.: Ельга – Н, КНТ, 2007. – 780с.
8. Проудиус Ю.И. Экономика предприятия: учебное пособие для вузов/ Юлия Ивановна Проудиус; М-во образования и науки Украины. – Х.: Одиссей. – 2005. – 416с.
9. Райзберг Б.А. Экономика и управление: словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский; Рос. акад. образования, Московский психолого-социальный ин-т. – М, 2005. – 488с.
10. Економічна енциклопедія: у 3 т. / відп. ред. С.В. Мочерний. – К.: Вид. центр „Академія”, 2000.
Т.1: А (абандон) – К (концентрація виробництва). – 2000. – 864с.
11. Економічна енциклопедія: у 3 т. / відп. ред. С.В. Мочерний. – К.: Вид. центр „Академія”, 2001.
Т.2: К (концентрація капіталу) – П (портф. аналіз). – 2001. – 848с.
12. Економічна енциклопедія: у 3 т. / відп. ред. С.В. Мочерний. – К.: Вид. центр „Академія”, 2002.
Т.3: П (поручництво) – Я (японський центр продуктивності).–2002.–952с.
13. Бечко П.К. Податкова система: навчальний посібник / П.К. Бечко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 368 с.
14. Буряк П.Ю. Податкова система: теорія і практика застосування активних методів навчання: навчальний посібник / П.Ю. Буряк, К.Ф. Беркита, Б.П. Ярема. - К.: ВД «Професіонал», 2004. — 224 с.
- 15.

ДОДАТКИ